

YLIOPISTO-OPISKELIJOIDEN NÄKEMYKSIÄ SUOMALAISEN
SEKSUAALIKASVATUKSEN KEHITTÄMISESTÄ

Nevantausta, Jani

Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2001

TIIVISTELMÄ

Nevantausta, Jani 2001: Yliopisto-opiskelijoiden näkemyksiä suomalaisen seksuaalikasvatuksen kehittämistä. Liikuntapedagogiikan pro gradu –tutkielma. Jyväskylä. (74 s.)

Suomessa järjestettyä nuorten seksuaalikasvatusta on totuttu pitämään laadukkaana, ja sen on oletettu tavoittavan hyvin kohderyhmänsä ja lisäävän nuorten seksuaaliterveyttä. Jos seksuaalikasvatuksen vaikutusta mitataan teini-ikäisten raskauksien ja aborttien määrällä, näin tilanteen voidaan katsoa olleenkin 1990-luvun puoliväliin saakka. Sekä teiniraskaudet että -abortit ovat kuitenkin kääntyneet nousuun samoihin aikoihin, jolloin opetussuunnitelmaudistus antoi kouluille vapauden järjestää seksuaalikasvatuksen omien opetussuunnitelmien mukaisesti. Tämä toimenpide johti seksuaalikasvatuksen toteutumiseen koulukohtaisesti hyvin erilaisena sekä määrällisesti että laadullisesti. Tutkittua tietoa nuorten näkemyksistä seksuaalikasvatuksen adekvaattisuudesta ei juurikaan ole tehty. On tyydytty lähinnä selvittämään, kuinka monelle prosentille koululaisista on eri seksuaalisuuden osa-alueista puhuttu. Siihen ei tutkimuksissa ole keskitytty, millä tavoin ja kuinka asiantuntevasti näistä aiheista on opetusta annettu. Nämä ovat syitä, joiden vuoksi tämä tutkimus on keskittynyt selvittämään, millaisista seksuaalisuuden osa-alueista eivät nuoret aikuiset ole saaneet riittävän laadukasta kasvatusta. Tutkimushypoteesina on oletus, että seksuaalisten kokemusten vakiintuessa osaksi ihmisen normaalia elämää kohdataan sellaisia yllättäviä asioita, joista olisi ollut hyödyllistä tietää etukäteen. Tässä työssä käytetään laadullista aineiston analyysiä, jolla pyritään kuvaamaan nuorten aikuisten esseekirjoitusten perusteella seksuaalikasvatuksen kehitettäviä alueita. Tämän tutkimuksen mukaan seksuaalikasvatuksen laatua voidaan parantaa huomattavasti jo kasvattajien asennemuutoksella; viitteitä myönteisemmästä suhtautumisesta on jo näkyvissäkin opettajakunnan nuorentuessa. Aiempien tutkimusten tulosten ja tämän tutkimuksen informanttien välillä vallitsee useissa asioissa yksimielisyys seksuaalikasvatuksen kehittämisen suunnista. Kuitenkin nuorten aikuisten ottaminen mukaan keskusteluun seksuaalikasvatuksen kehittämistä on poikanut monia aiemmin julkilausumattomia kehittämissuhteita.

Asiasanat: nuoret, seksuaalisuus, seksuaalikasvatus, arviointi, kehittämissuhteet

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 SEKSUAALIKASVATUKSEN KÄSITTEESTÄ JA TEHTÄVISTÄ	5
3 SEKSUAALIKASVATUKSELLISEN TIEDON VÄLITTÄMINEN	10
3.1 Kodin antama seksuaalikasvatus	11
3.2 Seksuaalikasvatus koulussa	14
3.2.1 Koulun seksuaalikasvatuksen oikeutus, arvot ja tavoitteet	14
3.2.2 Seksuaalikasvatuksen määrä ja sisältö kouluopetuksessa	17
3.2.3 Seksuaalikasvatus terveystiedon oppikirjoissa	21
3.2.4 Koulun seksuaalikasvattajat	22
3.3 Seksuaalikasvatus kirjallisuudessa ja joukkotiedotuksessa	22
3.4 Seksuaalisen tiedon välittyminen kaveripiirissä	28
4 AIEMMISTÄ TUTKIMUKSISTA SAATUJA SEKSUAALIKASVATUKSEN ARVIOITA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSIA	30
4.1 Lisääntyminen	31
4.1.1 Nuoret	31
4.1.2 Vanhemmat	33
4.1.3 Seksuaalikasvatuksen asiantuntijat	33
4.2 Fysiologia ja seksuaalisuuden ongelmat	34
4.2.1 Nuoret	34
4.2.2 Vanhemmat	35
4.2.3 Seksuaalikasvatuksen asiantuntijat	35
4.3 Sukupuolitaudit	36
4.3.1 Nuoret	36
4.3.2 Vanhemmat	36
4.3.3 Seksuaalikasvatuksen asiantuntijat	37

4.4 Seksuaalinen nautinto	38
4.4.1 Nuoret	38
4.4.2 Vanhemmat	39
4.4.3 Seksuaalikasvatuksen asiantuntijat	39
4.5 Seksuaalisosiologia	41
4.5.1 Nuoret	41
4.5.2 Vanhemmat	42
4.5.3 Seksuaalikasvatuksen asiantuntijat	42
5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -MENETELMÄT	44
5.1 Laadullinen lähestymistapa tekstien tulkinnassa ja luotettavuuden arviointi	45
5.2 Nuorten aikuisten seksuaalikasvatukseen liittyvien arvioiden ja kehittämisehdotusten tutkiminen	48
6 TULOKSET	50
6.1 Lisääntyminen	50
6.2 Fysiologia ja seksuaalisuuden ongelmat	53
6.3 Sukupuolitaudit	57
6.4 Seksuaalinen nautinto	58
6.5 Seksuaalisosiologia	62
7 POHDINTA	68
LÄHTEET	75
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Seksuaalisuutta koskevaa tutkimusta on tehty runsaasti, mutta seksuaalikasvatus on sekä toteutukseltaan että tutkimukseltaan melko uusi ja tuntematon alue. Kannaksen (1993: 35) mukaan seksuaalikasvatus uinuu Suomessa vielä lapsenkehdoissaan, eikä koulujen ja kotien seksuaalikasvatuksesta ole olemassa juurikaan tutkimustietoa. Nuorten kokemuksia saamastaan kasvatuksesta on selvitetty vieläkin vähemmän. Vuonna 1982 Jyväskylän yliopistossa käynnistetyssä aihetta käsittelevässä tutkimusprojektissa haluttiin tutkia mm. julkista keskustelua seksuaalikasvatuksesta. Tällöin havaittiin puutteeksi riittämätön tutkimustieto ja se, etteivät edeltävät tutkimukset olleet edustavia näytteitä tutkituista ikäryhmistä. (Kannas, Kukkonen ja Perälä, 1984: 11.) Positiivista on kuitenkin ollut huomata, että kirjaston niukka tarjonta seksuaalikasvatusta käsittelevästä tutkimuskirjallisuudesta on ollut tehokkaasti käytössä; aiheesta ollaan ainakin kiinnostuneita. Myös uudet seksologian opintokokonaisuudet ammattikorkeakouluissa kielivät siitä, että alan tarpeisiin ollaan halukkaita vastaamaan.

Muutokset peruskoulujen terveystiedon ja perhekasvatuksen järjestämisessä ovat saattaneet osaltaan vaikuttaa nuorten seksuaaliterveyden osittaiseen heikentymiseen 1990-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Ainoastaan seksuaalikasvatukseen varatun tuntimäärän pienuutta ei pidä tilanteesta syyttää, vaan pitää myös miettiä, onko kasvatuksen laatua vara tehostaa. Jotta seksuaalikasvattaja voi arvioida antamansa opetuksen vastaavuutta ajan haasteisiin, on hänellä oltava tutkimustietoa siitä, mitä asioita kasvatuksessa nykyisin tulisi korostaa. Kontulan (1997: 91) mukaan sukupuoliopetusta on kehitettävä sellaisessa tilanteessa, jossa nuorten tietotaso, suhtautuminen seksuaaliasioihin ja -kumppaneihin, sosiaalinen vuorovaikutus, emotionaaliset kokemukset ja sukupuoliikäyttäytyminen seurauksineen eivät vastaa asetettuja tavoitteita. Mutta mikä sitten vaikuttaa siihen, että opetuksen taso ei aina kohtaa

sitä tiedon tarvetta, joka nuorilla seksuaalisuudesta on? Onko kyse alan lyhyistä perinteistä, puhumisen vaikeudesta vai vähättelevästä asennoitumisesta tähän yhteiskunnassamme yhä ristiriitaisemmaksi muuttuvaan aiheeseen? Muun muassa nämä ovat kysymyksiä, joihin haen vastauksia. Kiinnostuksen kohteeni on siis se, mistä asioista nuorille annetaan liian vähän tietoa, ei niinkään opetuksen organisoinnin selvittäminen; siitä on tietoa kyllä saatavissa, ja sitä olen tämän tutkimukseni kirjallisuuskatsauksessa käsitellytkin. Tutkimusmenetelmäksi olen valinnut laadullisen lähestymistavan tekstien tulkintaan, jolla on mahdollista hankkia tietoja, joita ei tutkijakaan osaa etukäteen etsiä. Todennäköisesti tietoa tarpeellisista aihealueista ei vielä ainakaan kasvattajilla ole, sillä tarvetta seksuaalikasvatuksen kehittämiseen ihmisten mielestä yhä löytyy.

2 SEKSUAALIKASVATUKSEN KÄSITTEESTÄ JA TEHTÄVISTÄ

Yhtä oikeaa termiä seksuaalisuutta käsittelevästä terveystieteestä ei suomen kielessä ole normitettu. Itse käytän termiä seksuaalikasvatus seuraavin perustein: Valistus ja neuvonta antavat mielestäni kuvan tiedonvälittäjän asemasta ehdottomia totuuksia jakavana tahona, mitä välttääkseni käytän termiä kasvatus; kasvattaminen on toimintana valistusta ja neuvontaa sitoutuvampaa ja vuorovaikutteisempaa. Kasvattaminen ohjaa ihmistä ihmettelemään, kysymään, kyseenalaistamaan ja pohtimaan, siis ymmärtämään. Sukupuolikasvatuksesta puhuttaessa assosioituu mieleen helposti naisen ja miehen sukupuoli tai tulkintojen mukaan jokin muu sukupuolisuuden muoto. Seksuaalisuus puolestaan on yksilön ominaisuus. Termi seksuaalikasvatus ei siis ole seksuaaliseen toimintaan kuuluvan kumppania joko ollenkaan tai jotakin ennako-odotusten mukaista sukupuolta edustavaa kumppania. Seksuaalisuudesta puhuminen antaa lisäksi mahdollisuuden tasa-arvoiseen lähtökohtaan, joka ei tuo esille heti kättelyssä, toivottavasti ei missään vaiheessa, ihmiskunnan mieleen vuosituhansien aikana iskostetuista stereotyyppioista eri sukupuolten normikäyttäytymisestä. Nummelin (1997: 38) on jakanut seksuaalikasvatuksen

käsitejärjestelmäksi, jossa opetuksella, neuvonnalla ja valistuksella on oma tehtävänsä yläkäsitteen alla. Nuoruusiän seksuaalikasvatuksen toteutusmuodot Nummelinin mukaan ovat seuraavat:

<i>Opetus</i>	<i>Neuvonta</i>	<i>Valistus</i>
* kohteena ryhmä	* kohteena yksilö	* kohteena suuri joukko
* toteutus ryhmäkohtaista opetussuunnitelman mukaista	* toteutus henkilökohtaisista vuorovaikutusta yksilöllisistä tarpeista ja lähtökohdista käsin	* toteutus yksisuuntaista tavoitteellista joukkoviestintään perustuvaa

Taulukko 1: Nuoruusiän seksuaalikasvatuksen toteutusmuodot

PLISSIT on seksuaalikasvatetun porrastettu malli, joka kuvaa seksuaalineuvonnan tasoja sekä joitakin seksuaaliopetuksen tasoja. Sana PLISSIT on johdettu seuraavista seksuaalineuvonnan tasojen englanninkielisten nimitysten alkukirjaimista:

P (permission)	= luvan antaminen
LI (limited information)	= rajattu tieto
SS (specific suggestions)	= erityisohjeet
IT (intensive therapy)	= terapia

P Luvan antaminen on keskustelua, joka luo ihmiselle tunteen oman seksuaalisuutensa hyväksyttävyydestä. Seksuaalikasvattajan tehtävänä on antaa ihmiselle lupa ajatella ja toimia laadukkaan seksin ja omien toiveiden edellyttämällä tavalla. Kannustava suvaitsevaisuus ja luvan antaminen auttaa ymmärtämään seksuaalisuuden mahdollisuutena ja luonnollisena asiana.

LI Rajattu tiedon antaminen keskittyy olemassa olevan ongelman selvittämisessä vaadittavan tiedon tarjoamiseen. Tiedon antamisessa pyritään myös seksuaalisten odotusten realisoimiseen. Nuoret ovat seksuaaliselta kehitykseltään vielä kasvuvaiheessa, ja heidän odotuksensa saattavat olla kaukana oikeasti tapahtuvista asioista. Seksiin liittyen lähes kaikki ovat tiedon tarpeessa, mikä on syytä nuorille kertoa.

SS Erityisohjeita voidaan antaa silloin, kun kasvattaja kykenee ottamaan seksuaalianamnesian ja antamaan sen pohjalta suoria ohjeita ja tehtäviä. Erityisohjeilla pyritään avustamaan ihmisen käyttäytymisen muutosta.

IT Neljännellä seksuaalineuvonnan tasolla on kyse ammattimaisen seksuaaliterapeutin antamasta terapiasta.

Ensimmäinen seksuaalineuvonnan taso on yksi seksuaalikasvatuksen perustehtävistä. Myös toinen taso on sellainen, johon seksuaalikasvattajalla on oltava edellytykset. Kolmannen tason valmiuksia odotetaan olevan sosiaali- ja terveydenhuollossa työskentelevällä seksuaalineuvojalla. Seksuaaliterapiaa voi antaa ainoastaan kyseisen alan terapiakoulutuksen saanut henkilö. (Bildjuschkin ja Malmberg 2000: 14–15.)

Kuten kasvatuksessa yleensä, on myös seksuaalikasvatuksessa kyse sellaisesta vuorovaikutuksesta, jossa ihminen tai instituutio on omaksunut kasvattajan roolin. Kasvattajan intentionaalinen toiminta kohdistuu yksilöön tai ryhmään, jonka rooli on olla tietoa vastaanottava ja sitä prosessoiva osapuoli kasvatuksellisessa vuorovaikutuksessa. Seksuaalikasvatuksen määrittelyyn kuuluu siis pyrkimyksellisen tiedonvälityksen tiedostaminen; kaikki tuotettu seksuaalisuuden ilmeneminen ei ole seksuaalikasvatusta, vaikka se tietoa saattaisikin lisätä. Esimerkiksi vähäpukeinen ihminen televisiomainoksessa saa ihmisen muodostamaan omaa seksuaalisuuden kuvaansa tai jopa oppimaan anatomiaa, mutta kun mainostajan pyrkimys on vaikuttaa ainoastaan tuotteensa, vaikkapa auton, myyntilukuihin, ei seksuaalikasvatuksesta voida puhua.

”Seksuaalikasvatuksen tehtävä on jakaa sitä tietoa seksuaalisuudesta, jota nuori tarvitsee tehdäkseen seksuaaliterveytensä ja mielihyvänsä kannalta hyviä valintoja.” (Bildjuschkin ja Malmberg 2000, 10). Luonnollisesti vastaava periaate on oltava lähtökohtana aikuisiakin varten suunnitellussa seksuaalikasvatuksessa. Seksuaalikasvatuksen tulisi olla mukana niissä ihmisen elämänvaiheissa, joissa hän kokee seksuaalisuuden osaksi persoonaansa. Kiviluodon (2000, 307) mukaan seksuaalisuutta ei voi erottaa ihmisen minuudesta, eikä se vähene iän myötä. Hänen mukaansa asenteet ikääntyvien ihmisten seksuaalisuutta kohtaan muuttuvat koko ajan sallivammiksi. Vauvat rakentavat syntymästään saakka kuvaa seksuaalisesta kehostaan, ja jo sikiöt koskettelevat sukupuolielimiään (Cacciatore 2000, 258). Ihmisen seksuaalisuus muuttuu kehityksen myötä, joten seksuaalikasvatuksenkin on elettävä ihmisen elämänvaiheiden mukana; eihän voida olettaa, että on riittävää sukupuolikasvatusta kertoa nuorelle koulun terveystuntien avulla, miten hänen olisi ollut mahdollista kohdata seksuaalisuutensa päiväkodissa ja mitä eläkepäivät tuovat tullessaan seksuaaliseen kanssakäymiseen. Seksuaalikasvatus alkaakin toivottavasti jo lasta odotettaessa, jolloin vanhemmilla on hyvä mahdollisuus keskustella seksuaalisuudesta, siis luoda itselle valmiuksia kasvattaa lapsensa seksuaaliterveyttä (Bildjuschkin & Malmberg 2000, 11). Päämääränä seksuaalikasvatuksessa onkin nimenomaan seksuaalisen terveyden edistäminen, joten seksuaalikasvatus on osa terveystuntien avulla (Kannas 1993, 9).

Terveystuntien avulla voidaan katsoa olevan neljä suurta tehtävää seksuaalisen terveyden edistämiseksi:

1. Sivistystehtävän tavoitteena on lisätä ihmisten tietojen ja taitojen määrää ja laatua, jotta vapaiden valintojen tekeminen mahdollistuisi. Koulun tavoitteena on välittää kulloisenakin aikana olennaiseksi katsottu yleissivistävä aines tulevalle sukupolvelle, joten koulun opetussuunnitelmia voidaan pitää tärkeimpinä

seksuaalisen sivistyskäsityksen peilinä. Seksuaalikasvatuksen sivistystehtävän onnistumista mitataan seksuaalisuuteen liittyvissä kysymyksissä lisääntyneillä tiedoilla ja taidoilla. Sivistyksellinen terveystapaoma vähentää seksuaalisuuteen liittyviä virheellisiä myyttejä ja tabuja. Tietäminen ja ymmärtäminen vähentää seksuaalisia pelkoja ja niistä aiheutuvaa ahdistusta, joten sivistystehtävän toteutuminen edesauttaa myös mielenterveystehtävän tavoitteiden saavuttamista.

2. Virittävä tehtävä seksuaalikasvatuksella on silloin, kun sanomalla pyritään synnyttämään reaktioita kollektiivisessa ja yksilöllisessä tajunnassa. Voidaan puhua tietoisuusprosessien virittämisestä. Virittävä seksuaalikasvatus ei pyri sukupuoliikäyttäytymisen suoraan ohjaamiseen, vaan seksuaalisuuden toteuttamisen ja ilmenemisen mekanismien näkyväksi tekemiseen. Tavoitteena on olemassaolevan arkitietoisuuden rauhan rikkominen ja ristiriidan luomisen jälkeen kasvatettavien tietoisuuden uudelleen rakentamisessa auttaminen.

3. Mielenterveystehtävä seksuaalikasvatuksella on sen vuoksi, että seksuaalisen terveyden edistäminen edistää mielenterveyttä ja päinvastoin. Tätä yhteyttä on korostettu Sigmund Freudin ajoista lähtien. Seksuaalikasvatus edistää ihmisten seksuaalisuuteen liittyvien psyykkisten voimavarojen uusiutumista. Samoin se ehkäisee näiden voimavarojen epätarkoituksenmukaista kulumista. Seksuaalikasvatuksen mielenterveystehtävänä on minuuden vahvistaminen, joka on ihmiselle tärkeä perusta terveyttä edistävien päätösten tekemisessä. Seksuaalikasvatuksen yksi tärkeimmistä tehtävistä on kasvattaa ihmisistä itsensä kanssa toimeen tulevia yksilöitä.

4. Muutosta avustava tehtävä seksuaalikasvatuksella ei ole ainoastaan pyrkimys terveystapaantumisen ja -tottumusten muuttamiseen. Terveystapaantumisen tulisi käsitellä myös mielikuvien, haaveiden ja minäkuvan rakentamista. Ilmiikäyttäytymisen lisäksi voidaan pyrkiä muutokseen elämyksissä, jolloin seksuaalisuudesta saatavat kokemukset tulisivat emotionaalisesti rikkaammiksi.

Seksuaalikasvatuksen muutosta avustava tehtävä on tukea ja auttaa nuoren luonnollisen seksuaalisen muutosprosessin toteutumista hallitusti ja ilman traumatisoivia häiriöitä. (Kannas 1993: 21–28.)

WAS:n (Seksuaalisuuden maailmanjärjestö) vuonna 1999 annetun seksuaalioikeuksien julistuksen kahdestatoista kohdasta kolme liittyy seksuaalikasvatuksen tarjoamiseen:

Oikeus tehdä vapaita ja vastuullisia ehkäisyvalintoja

Oikeus tieteellisesti tutkittuun seksuaalisuutta koskevaan tietoon

Oikeus monipuoliseen tietoon ja sivistykseen

Seksuaalioikeudet ovat perustavaa laatua olevia yleismaailmallisia ihmisoikeuksia. On ihmisoikeus saada seksuaalikasvatusta. (esim. Lottes 2000, 34).

3 SEKSUAALIKASVATUKSELLISEN TIEDON VÄLITTÄMINEN

Käsittelen tässä työssäni kouluikäisten seksuaalikasvatusta, joten pyrin antamaan kuvan juuri tätä ikäryhmää koskevan seksuaalikasvatuksen tarjonnasta. Käsittelen seksuaalisuuden tietolähteitä tässä yhteydessä vain toteutumisen näkökulmasta; nuorten mielipiteille ja kasvatuksen tehokkuudelle sekä tietojen että käytäntöön soveltamisen osalta omistan omat lukunsa. Tässä luvussa käsittelen seksuaalikasvatusta tarjoavia tahoja siinä järjestyksessä, jossa oletan nuorten ne kohtaavan. Seuraava taulukko kertoo, mistä 15-vuotiaat hankkivat tietoa seksuaalisuuteen liittyvissä, heille epäselvissä asioissa.

	Tytöt	Pojat
Lehdistä ja kirjoista	75%	58%
Samanikäiseltä tai nuoremmalta ystävältä	60%	33%
Vanhemmalta ystävältä	31%	20%
Isältä tai äidiltä	29%	19%
Opettajalta tai terveydenhoitajalta	15%	12%
Sisaruksilta	15%	8%
Joltakin muulta	8%	7%

Taulukko 2: 15-vuotiaiden tyttöjen ja poikien seksuaalisen tiedon lähteet
(Kontula 1990: 42)

Taulukon mukaan tytöt hankkivat tietoa kaikista edellä mainituista lähteistä poikia yleisemmin. Tyttöjen itsensä kokemaa suurempaa tiedontarvetta todistavat useat muutkin tutkimukset.

3.1 Kodin antama seksuaalikasvatus

Vanhempien suhtautuminen seksuaalikasvatukseen antamiseen lapsilleen on oletettavasti yhteydessä siihen, miten vapautuneesti heille on omassa lapsuudenkodissaan puhuttu aiheesta. Vanhempien puutteellinen tieto seksuaalisuudesta saattaa hankaloittaa lasten kasvattamista. Samoin heikot taidot informaation välittämisessä koetaan ongelmaksi; osaksi jo pelkkä kielen ja sanaston valinta voi muodostua lapsen ja aikuisen välisen viestinnän kynnyksymykseksi. (Kannas ja Heinonen 1993: 118–120.) Osa nuorista välttelee seksuaalisuudesta puhumista vanhempien kanssa siitä syystä, että he pelkäävät vanhempien olettavan heidän aloittaneen sukupuoli-suhteet (Kontula 1990b: 42).

Kodin asema seksuaalikasvatuksen kanavana ei ole kovin merkittävä: KISS-tutkimuksen mukaan vain muutama prosentti nuorista keskustelee vanhempiensa kanssa usein sukupuolielämään liittyvistä asioista. Joka neljäs nuori ei oman ilmoituksensa mukaan ole koskaan keskustellut vanhempiensa kanssa seksuaalisuudesta. Lisätietoja tarvitessaan nuorista noin neljännes sanoo voivansa tiedustella näistä asioista isältä tai äidiltä.

WHO-koululaistutkimuksen tulokset osoittivat suomalaisten kotien vaikenevan useista seksuaalisuuden teemoista. Erityisesti itsetyydytys ja siemensyöksyt ovat sellaisia aiheita, joista vanhemmat eivät lastensa kanssa keskustele. Suurin sukupuolten välinen ero on kuukautisista puhumisessa: 9.-luokkalaisista pojista 6 ja tytöistä 84 prosenttia on keskustellut vanhempiensa kanssa vähintään kerran kuukautisista. Ainoa aihe, josta pojat ilmoittavat keskustelleensa enemmän kuin tytöt, on siemensyöksyt, mutta kummankin sukupuolen osuus tässä aiheessa on hyvin pieni. Tytöillä keskustelut lisääntyvät iän karttuessa kolmestatoista viiteentoista vuoteen enemmän kuin pojilla. Murrosikä, seksuaalinen kehitys, seurustelu sekä tyttöjen osalta kuukautiset ja raskaaksi tuleminen ovat yleisimmin seksuaalisuudesta kotona käytävien keskustelujen aiheina. Maantieteellisesti eroa ei ole juurikaan itsetyydytystä ja siemensyöksyjä koskevien kotikeskustelujen yleisyydessä, mutta nämä ovatkin yleisesti vaietuiempia aiheita. Ehkäisyvälineistä pohjoissuomalaiset nuoret puhuvat kotona muun Suomen nuoria vähemmän. (Kannas ja Heinonen 1993: 120–125.)

Seksuaalisia riskejä ottaviin nuoriin keskittyneen haastattelututkimuksen (Papp, Kontula ja Kosunen 2000: 38–66) mukaan vanhemmat ovat lastensa seksuaalikasvatuksessa parhaiten mukana silloin, kun lapset ovat alle 12-vuotiaita. Lähes kaikki pojat ovat keskustelleet lapsuudessaan vanhempiensa kanssa mm. hedelmöityksestä ja lasten syntymästä. Näistä asioista haastatellut olivat yleensä itse esittäneet kysymyksiä vanhemmilleen, mutta murrosiän muutoksista vanhemmat olivat kertoneet oma-aloitteisesti. Murrosiässä enää noin

puolet haastatelluista kertoi keskustelleensa sukupuoliasioista vanhempiensa kanssa. Heistä tuntui siltä, että vanhempien on ollut helpompaa kertoa lapsilleen murrosiän muutoksista ja lasten syntymisestä kuin yhdyntään liittyvistä asioista.

Joidenkin poikien oletuksen mukaan vanhemmat luulivat lastensa saaneen jo koulussa riittävästi valistusta. Lisäksi oletettiin, että vanhemmat eivät pitäneet aihetta vielä ajankohtaisena. Pojista ei juuri kukaan enää murrosiän jälkeen ollut keskustellut sukupuoliasioista vanhempiensa kanssa. Haastatelluista tytöistä viidesosa ei ollut lapsuusaikanaan keskustellut sukupuoliasioista lainkaan kotonaan. Vanhempien riitainen suhde selittää osaltaan tapauksia, joissa vanhemmat eivät anna lapsilleen seksuaalikasvatusta. Seksuaalikeskustelut tyttöjen ja äitien välillä saivat joka toisessa tapauksessa alkunsa äidin aloitteesta, jolloin ne rajoittuivat lähinnä kuukautisista ja fyysisistä muutoksista keskusteluun. Useimmat haastatelluista olivat keskustelleet näistä asioista kotona hyvissä ajoin ennen kuukautisten alkamista, jolloin tytöt saivat positiivisen kuvan naisen elämään kuuluvista fysiologisista seikoista. Muutama haastatelluista oli saanut myös tietoa tyttöjen ja poikien välisistä suhteista, mutta usein äiti oli käsitellyt aihetta ottamalla oman teiniraskautensa kielteiset puolet varoittavaksi esimerkiksi.

Haastatellut tytöt olivat keskustelleet selvästi poikia vähemmän hedelmöityksestä kotonaan lapsuutensa aikana. Yksi tyttö oli saanut runsaasti tietoa mm. yhdynnästä äidiltään, joka koki seksuaalisuutensa hyvin tärkeäksi. Tyttö olisi kuitenkin keskustellut mieluummin hellyydestä ja tunteista, ei siitä, mitä kaikkea pitäisi kokea ennen elämäkumppanin valintaa. Murrosiässä lähes kaikki tutkimukseen osallistuneista tytöistä oli puhunut vanhempiensa kanssa ainakin joistain seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista. Yksi tyttö oli torjunut kaikki äidin keskusteluyritykset, sillä hän oli pitänyt aihetta liian intiiminä ja vaikeana, jotta siitä olisi voinut puhua äidin kanssa.

E-pillereiden käytön aloittaneet tytöt kokivat helpottavana sen, jos äiti otti asian puheeksi ja suhtautui tyttärensä kokemuksiin myönteisesti. Toisaalta kaksi tyttöä, joilla oli vanhempiinsa huonot välit, ilmoittivat kotonaan e-pillereiden käytöstä sen vuoksi, että voisivat järkyttää vanhempiaan tiedolla sukupuolielämänsä alkamisesta. Sukupuolitautien saamisen riskistä eivät vanhemmat olleet juurikaan kertoneet. Rajoitusten puuttumista ja vapaata ilmapiiriä oli kaksi tyttöä pitänyt välittämisen puuttumisena ja jopa syynä omille varhaisille seksuaalikokemuksilleen. Myös tieto siitä, miten kauan äiti oli kokenut seksuaalista tyydyttymättömyyttä, oli aiheuttanut huolta eräässä tytössä. Murrosiän jälkeen noin kolmasosa haastatelluista tytöistä oli keskustellut kotonaan omista sukupuoliasioistaan. Äidin tai äitipuolen läheisyys oli ratkaiseva tekijä näiden keskustelun syntymiselle. Näissä keskusteluissa oli käsitelty puolin ja toisin kokemuksia ja mahdollisia ongelmia.

3.2 Seksuaalikasvatus koulussa

3.2.1 Koulun seksuaalikasvatuksen oikeutus, arvot ja tavoitteet

Koulu on kaikille nuorille työympäristön ohella sosiaalisten suhteiden areena. Pääsääntöisesti tähän ikäkauteen kuuluu ihmisen seksuaalisuuden herääminen, vai pitäisikö puhua renessanssista, siitä elämänvaiheesta, jolloin nuori uskaltaa jälleen kokea seksuaalisuutta itsessään. Nuoret alkavat kuitenkin nähdä ikätoverinsa sekä koulussa toimivat aikuiset erilaisin silmin kuin aiemmin. Tässä vaiheessa aikuisten tulisikin pystyä vastaamaan oppilaiden seksuaalisen heräämisen asettamaan haasteeseen, alkaen oman seksuaalisuutensa tunnistamisesta ja tunnustamisesta.

Nuoret pitävät koulun ammattilaisia suhteellisen hyvinä ja luotettavina tiedonlähteinä seksuaalisuuteenkin liittyvissä asioissa, minkä vuoksi on ehdottoman tärkeää, että oppilaille myös kasvatusta seksuaalisuudesta tarjotaan.

(Pötsönen 1995: 26–27.) Nuorten tuntemuksista seksuaalisuus vetää hänet vahvimmin erilleen omasta perhepiiristään ja aikuisten ikäluokasta. Siitä huolimatta nuori hyväksyy sen, että aikuisella on enemmän tietoa ja kokemusta. Kunhan nuoren oman kokemusmaailman arvo ja itsemääräämisoikeus ja intymiteetti eivät ole uhattuna, on hän valmis oppimaan seksuaalisuuteen liittyviä asioita. (Cacciatore 1994: 148–149.) Opetuksen positiivista vaikutusta oppilaiden tiedon lisääntymiseen kuvaa mm. Hämäläisen ja Keinänen-Kiukaanniemen tutkimus (1991: 138) yhden HIV-valistusoppitunnin vaikuttavuudesta. Kyseisen tutkimuksen mukaan sekä tyttöjen että poikien interventioryhmien tietämys lisääntyi merkitsevästi.

Useimmat ihmiset suhtautuvat koulun seksuaalikasvatukseen luottavaisesti; vuonna 1992 lähes kaksi kolmasosaa ihmisistä arveli, että seksuaalikasvatus ei houkuttele nuoria aloittamaan sukupuolielämäänsä liian nuorina (Liinamo 2000: 223). Kuitenkin ihmisen sukupuolisuuden ja ihmissuhteiden käsittelyä kouluopetuksessa vastustettiin vielä 1980-luvullakin, mutta ei enää yhtä laajasti, kuin edeltäneellä vuosikymmenellä. Kuitenkin edelleen esimerkiksi oppikirjoista kirjattiin useita eduskuntakyselyitä. Silloista seksuaalikasvatuksen toteuttamista sanelivat myös opettajien asenteiden suuri vaihtelu. Lähes normeiksi katsotut Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietinnöt I ja II vuodelta 1970 määräsivät kuitenkin varsin tarkasti seksuaalikasvatuksenkin sisällön. Käytössä ollut termi sukupuoliopetus kuvattiin kansalaistaitoon sisältyvässä perhekasvatuksessa monipuolisimmin. Mietinnön mukaan yksilöllä on oltava riittävästi tietoa sukupuolielämän tosiasioista, joita on jo esikouluiässä alettava opettaa. Ensimmäisissä opetussuunnitelman perusteissa (1985) seksuaalikasvatus liitetään mm. kansalaistaidon, biologian ja uskonnon opetussuunnitelmiin, mutta perhekasvatuksen tai terveystieteiden sisältöön se ei kuulu.

Vuodesta 1991 lähtien väljyys valtakunnallisessa tuntijaossa ja opetussuunnitelman perusteissa on lisääntynyt. Vuonna 1994 vahvistettiin uudet

peruskoulun opetussuunnitelman perusteet, jotka luopuvat tietyille luokka-asteille suunnitelluista opetuksen sisällöistä. Seksuaalikasvatuksen toteutumisen osalta opetussuunnitelmauudistus mahdollistaa jälleen sen, että oppilaat eri kouluissa saattavat saada hyvinkin poikkeavaa opetusta niin laadullisesti kuin määrällisesti. Opetussuunnitelmatyön tueksi terveystieteissä laadittiin virikemateriaali Koulu terveyden arvoitusta pohtimassa. Kyseisessä teoksessa on kaksi seksuaalikasvatuksen opetusta tukevaa artikkelia. (Lähdesmäki ja Peltonen 2000: 208–211.) Kyseisistä artikkeleista toinen antaa mm. esimerkkitaavoitteiston seksuaalikasvatukseen:

”– – sukupuolikasvatuksen avulla nuori

- 1 ymmärtää sukupuolisen kehityksen eri ikäkausina
- 2 hyväksyy itsensä ja toiset
- 3 kykenee luomaan ihmissuhteita, toteuttamaan hellyyden ja toisen huomioon ottamisen periaatteita ja toimimaan vastuuntuntoisesti
- 4 saa tietoa lisääntymisen biologiasta ja sukupuolisesta käyttäytymisestä
- 5 tiedostaa aikuisen oikeudet ja velvollisuudet sekä sosiaalisten sääntöjen merkityksen
- 6 pyrkii ymmärtämään sukupuolielämän monimuotoisuutta ja sen vaikeuksia ja
- 7 pyrkii kasvamaan hyväksi vanhemmaksi

Näihin tavoitteisiin voidaan päästä vain suunnittelemalla koko kouluajan kestävä opetuskokonaisuus.” (Lähdesmäki 1994: 104–105.)

Opettajien arvot seksuaalikasvatuksesta noudattelevat pitkälti edellistä tavoitteistoa: Vastuuseen kasvattaminen nähdään tärkeimpänä seksuaalikasvatuksen aihealueena. Myös oikeiden asiantietojen välittäminen, kokonaispersoonan kasvattaminen ja luontevan suhtautumisen oppiminen seksuaalisuuteen ovat opettajien arvojärjestyksen kärkipäässä. Seksin kokeminen

piristäväksi ja kivaksi asiaksi on vähiten tärkeiden asioiden joukossa, eikä sitä Lähdesmäkikään korosta seksuaalikasvatuksen tavoitteissa. Satunnaissuhteiden epätyytyväisyyden oppimista eivät opettajat kuitenkaan tahdo korostaa, vaikka he kokevatkin sen seksin piristävää vaikutusta tärkeämmäksi opetuksen aiheeksi. (Kontula 1997: 26–27.)

Kouluissa seksuaalisuudesta annetaan hyvin yksipuolisia ja suppeita tulkintoja. Opetuksessa sivuutetaan lähes kokonaan mm. itsetyydytys, ja seksuaalisuudesta puhutaan tavallisesti varoitteluvaan sävyyn liittämättä siihen sen myönteisiä ja nautintoja ilmentäviä mielikuvia. Koulujen seksuaalikasvatuksessa asioita käsitellään tavalla, joka on omiaan herättämään pelkoa lisääviä tulkintoja seksuaalisuudesta. Nämä pelot eivät kuitenkaan näytä viivästyttävän seksuaalisten kokemusten aloittamista, mutta lisäkokemusten hankkimista ne rajoittavat. Kun seksuaalikasvatuksessa pelotellaan nuoria sukupuoliasioista ja toisistaan, on pian edessä ristiriitatilanne: muutaman ikävuoden karttuessa sukupuoliasiat tulevat nuorille sosiaalisesti hyväksyttävimmäksi, jolloin heidän odotetaan kykenevän seksuaalisesti tyydyttävien emotionaalisten parisuhteiden solmimiseen pelottelevasta opetuksesta huolimatta. (Kontula 1991: 50–51.)

3.2.2 Seksuaalikasvatuksen määrä ja sisältö kouluopetuksessa

Koulut ovat ottaneet koulukohtaiset seksuaalikasvatuksen opetussuunnitelmat käyttöön alkaen vuodesta 1992. Jo vuoteen 1996 mennessä 83 % kouluista oli näin menetellyt. Kuitenkin opettajien mukaan vain 11 prosentissa kouluista seksuaalikasvatukseen oli laadittu ainakin melko yksityiskohtainen opetussuunnitelma. Seitsemännen luokan opetussuunnitelmissa seksuaalikasvatus keskittyy liikunnan yhteydessä annettavaan terveystietoon ja oppilaanohjaukseen. Näihin aineisiin seksuaalikasvatus sisältyy 28 ja 25 prosentissa kouluista. Kahdeksannella luokalla terveystietoon ja liikunnan yhteydessä on selvästi tärkein aine seksuaalikasvatuksen tarjonnan mukaan (55 %). Yhdeksännellä luokalla

seksuaalikasvatus keskittyy biologian opetussuunnitelmaan (85 %), mutta runsaasti sitä kuuluu myös perhekasvatukseen (65 %). Seksuaalikasvatus on yläasteella ainakin opetussuunnitelmien mukaan keskittynyt yhdeksänteen luokkaan, mikä tuntuu kovin myöhäiseltä. (Kontula 1997: 21–22.) Viisitoistavuotiaista suomalaisista on kuitenkin jo yksi neljännes ollut sukupuoliyhdyntässä (Pötsönen 1995: 24).

Kontulan tutkimuksessa (1997: 29–32) vain kolmannes opettajista tiesi omassa koulussaan annetusta seksuaalikasvatuksesta, ja opetuksen määräksi he arvioivat pääsääntöisesti 1–2 tuntia lukuvuonna 1995–1996. Suhteellisesti eniten seksuaalikasvatustunteja tarjotaan niissä kouluissa, joissa opetusta antavat poikien liikunnanopettajat. Tuntimäärään ei vaikuta se, onko koulussa käytössä seksuaalikasvatuksen sisältävä opetussuunnitelma. Alan täydennyskoulutukseen osallistuminenkaan ei vaikuta seksuaalikasvatuksen aikaistamiseen peruskoulussa. Kahdeksannen luokan seksuaalikasvatuksen määrään vastasi jo yli puolet opettajista, ja volyyymi vaihteli tyypillisesti yhdestä neljään tuntia lukuvuoden aikana. Seksuaalikasvatusta antavan opettajan oma ala ei vaikuta opetusmäärään kahdeksannella luokalla, mutta opetusta antavien henkilöiden määrän lisääntyessä myös tuntimäärä kasvaa. Kahdeksannellakaan luokalla seksuaalikasvatuksen opetussuunnitelman laatineissa kouluissa ei opetusmäärä ole muita kouluja suurempi. Myöskään opettajan sukupuolella tai aiemmalla osallistumisella alan täydennyskoulutukseen ei ole vaikutusta seksuaalikasvatustuntien määrään.

Yhdeksännen luokan osalta kolme neljännestä opettajista kertoi koulunsa seksuaalikasvatuksen määrästä, joka oli vähintään viisi tuntia joka toisessa koulussa ja joka neljännessä koulussa vähintään kymmenen tuntia. Niissä kouluissa, joissa vierailee ulkopuolinen asiantuntija, pidetään seksuaalikasvatustunteja suhteellisesti eniten. Opettajien kokemus

seksuaalikasvatusaiheista puhumisen helppoudesta lisää tuntimäärää. Myös opetuksen koordinointi on yhteydessä seksuaalikasvatustuntien määrään.

Viimeaikaisten tutkimusten mukaan Keski-Suomessa toteutetaan seksuaalikasvatusta kattavammin ja monipuolisemmin kuin muualla Suomessa. Keski-Suomi on ollut Stakesin Perhesuunnittelu 2000 -hankkeen pilottialueena vuosina 1994–1999, mikä nähtävästi selittää kasvatuksen määrää ja tasoa alueella. Paikallishallinto on toiminut aktiivisesti opetus-, sosiaali- ja terveyssektorilla seksuaaliterveyden edistämiseksi, ja alueella järjestettyjen koulutustilaisuuksien aihealueena on ollut mm. nuorten seksuaalikasvatus. (Liinamo 2000: 232.)

Nuoret kritisoivat koulun seksuaalikasvatuksen laatua, mutta myös sen määrää: tietoa annetaan liian vähän ja liian myöhään. Seksuaalisen tiedon lähteitä pohdittaessa ei koulu nouse nuorten mielissä selvästi muista erottuvaksi lähteeksi, vaan merkittävänä pidetään kaveripiiriä. (Hukkila 1992: 58.) Tässä on nähtävissä selvä puute koulutuksessamme, sillä eksaktin tiedon välittämisessä uskoisi koulun olevan kavereita varmempi tietolähde. Vaikka nuoret saavat seksuaalisuuteen liittyviä tietoja mm. joukkotiedotusvälineiden kautta, on koulussa toteutettavalla seksuaalikasvatuksella tärkeä merkitys seksuaaliterveyden edistämisessä (Liinamo 2000: 231).

WHO-koululaistutkimuksen tulosten mukaan seksuaalikasvatuksen määrään Suomen kouluissa vaikuttaa hyvin selvästi maantieteellinen sijainti. Esimerkiksi kysymykseen siitä, onko koulussa puhuttu ehkäisyvälineistä, vastasi pääkaupunkiseudun seitsemäsluokkalaisista pojista myöntävästi 86 prosenttia, kun vastaava tulos Pohjois-Suomessa oli 27 prosenttia. Yhdeksäsluokkalaisistakin Pohjois-Suomen pojista vain 45 prosenttia vastasi saaneensa opetusta ehkäisyvälineistä. Seitsemännen luokan oppilaat ilmoittivat saaneensa lähes kaikissa seksuaalikasvatuksen aiheissa vähemmän opetusta kuin

mitä yhdeksäsluokkalaiset kertoivat saaneensa. Suurimmat erot luokka-asteiden välillä ovat aidsin ja sukupuolitautilien opetuksen määrässä. (Kannas ja Heinonen 1993: 132–133.)

Nykänen on tutkimuksessaan (1996: 43) selvittänyt yhdeksäsluokkalaisten mielipiteitä koulun seksuaalikasvatuksen riittävydestä. Tytöistä 53 prosenttia ja pojista 63 prosenttia oli sitä mieltä, että seksuaalisuutta käsittelevää opetusta on yläasteella vähintään melko riittävästi. Pojista kuitenkin 18 prosenttia piti opetuksen määrää täysin riittämättömänä. KISS-tutkimuksen mukaan seitsemännen luokan oppilaista kaksi kolmannesta kertoo saaneensa seksuaalikasvatusta alemmilla luokilla, mutta vain yksi kolmannes nykyisellä luokallaan. Tuntien aiheita ei oppilaiden mielestä ollut käsitelty kuitenkaan kunnolla. Yhdeksäsluokkalaisista myös kaksi kolmasosaa ilmoittaa saaneensa kasvatusta seksuaaliasioista alemmilla luokilla, ja jo neljä viidennestä heistä sanoo saaneensa sitä yhdeksännen luokan aikana. Lukion ja ammatillisten oppilaitosten toisen luokan opiskelijoista enää vajaa puolet kertoo saaneensa seksuaalikasvatusta nykyisellä luokallaan. Enemmistö nuorista, noin 60 prosenttia, toivoo, että koulussa olisi nykyistä enemmän opetusta seksuaaliasioista. Kolmasosa on tyytyväinen nykyiseen määrään, ja muutamalle prosentille vähäisempikin opetus riittäisi heidän omasta mielestään. (Kontula 1990: 38–41.)

Kun on tutkittu oppilaiden näkemyksiä esimerkiksi aids-opetuksen riittävydestä, on yli 60 prosenttia seitsemäsluokkalaisista ollut sitä mieltä, että kyseistä aihetta ei käsitellä koulussa riittävästi. Heistä lähes 77 prosenttia ilmoittaa, ettei heille ole pidetty kuluneen lukuvuoden aikana ainuttakaan aids-oppituntia. (Kannas ja Heinonen 1993: 135–136.) Nuorten aikuisten yläasteikäisenä saamasta seksuaalikasvatuksesta kyseltäessä saatiin ajoituksen osalta KISS-tutkimuksesta poikkeavaa tietoa: poikien muistikuvan mukaan kasvatusta annettiin seitsemännellä ja kahdeksannella luokalla ja tyttöjen mukaan joskus myös

yhdeksännellä luokalla. Kahden haastateltavan mukaan kouluopetus rajoittui pelkästään biologian oppikirjaan, ja yksi nuori kertoi, että hänelle oli annettu aihe kotona luettavaksi, eikä siitä luokassa lainkaan keskusteltu. Koulusta saadut tiedot rajoittuvat näiden haastateltavien mukaan oppituntitilanteisiin, sillä opettajalta ei uskalleta kysyä aiheesta lisää. (Papp, Kontula ja Kosonen 2000: 57–61.) KISS-tutkimus kuitenkin osoittaa, että noin joka kymmenes koululainen ilmoittaa keskustelleensa puolen vuoden sisällä opettajan kanssa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Koululääkärin kanssa ei tästä aiheesta puhuta useammin kuin opettajienkaan kanssa, mutta kouluterveydenhoitajan kanssa tytöistä reilu kolmannes ja pojista vajaa viidennes on keskusteluja käynyt. (Kontula 1990: 40.)

3.2.3 Seksuaalikasvatus terveystiedon oppikirjoissa

Tällä hetkellä kouluissa on käytössä pääsääntöisesti kaksi terveystiedon oppikirjaa, Otavan Nuorten terveystieto (julkaisuvuosi 1995) sekä WSOY:n Kunnan kirja (1999), jotka ovat lukioikäisille oppilaille suunnattuja. Kummassakin kirjassa seksuaalisuutta käsittelevä osuus on noin yhdeksän prosenttia koko sivumäärästä. Nuorten terveystiedossa alueen otsikko on monipuolisesti Seksuaalinen terveys ja hyvinvointi, kun taas Kunnan kirjassa se on lisääntymispainotteisesti Täytämme maan. Kirjojen rakenne asioiden esittämisjärjestyksen suhteen on melko samanlainen; kumpikin esimerkiksi esittelee aluksi seksin merkityksen ja kokemuksellisuuden ja siirtyy vasta sen jälkeen toiminnallisiin asioihin, kuten yhdyntään ja ehkäisyyn. Suurin poikkeavuus asiasisällössä on se, että Nuorten terveystieto ei käsittele lainkaan sukupuolitauteja. Kunnan kirjassa on seksuaalisen erilaisuuden opetus nähty tärkeämmäksi teemaksi kuin Nuorten terveystiedossa. Tekstin lisäksi havainnointina on käytetty taulukoita, jotka Nuorten terveystiedossa ovat enimmäkseen pylväsdiagrammeja ja luonteeltaan moralisoivia, kuten yhdynnässä ilman ehkäisyä olleiden osuudet jaoteltuna lukio- ja ammattikouluopiskelijoihin.

Kunnon kirjassa on erittäin selkeät taulukot mm. ehkäisymenetelmistä mahdollisine sivuvaikutuksineen ja sukupuolitaudeista oireineen.

3.2.4 Koulun seksuaalikasvattajat

Tasaisimmin koko yläasteen ajan seksuaalikasvatusta oppilaille antaa terveydenhoitaja. Lukuvuonna 1995–1996 terveydenhoitajista hieman alle puolet oli osallistunut seitsemäsluokkalaisten, noin puolet kahdeksäsluokkalaisten ja hieman yli puolet yhdeksäsluokkalaisten seksuaalikasvatukseen. Biologian opettajien seksuaalikasvatus keskittyy selvästi yhdeksännen luokan opetukseen; miltei kaikki biologian opettajat käsittelevät aihetta yhdeksäsluokkalaisten kanssa, mutta alle kymmenen prosenttia seitsemäsluokkalaisten kanssa. Liikunnanopettajien seksuaalikasvatuksessa vaihtelu luokka-asteittain ei ole niin suuri, mutta on kuitenkin selvästi havaittavissa opetuksen keskittyminen kahdeksanteen luokkaan. Merkittävä määrä kotitaloudenopettajista osallistuu myös koulun seksuaalikasvatukseen, ja he käsittelevät aihetta selvästi eniten yhdeksäsluokkalaisten tunneilla. Muita aihetta opettavia ammattiryhmiä ovat opinto-ohjaajat, uskonnonopettajat, koululääkärit ja ulkopuoliset asiantuntijat. Seksuaalikasvatus on voittopuolisesti naisopettajien toteuttamaa, mistä kertoo mm. se, että yhdessäkään koulussa ei lukuvuonna 1995–1996 ollut nimetty miestä seksuaalikasvatuksesta vastaavaksi opettajaksi, edes yhdessä muiden kanssa. Tosin kouluista vain neljännes oli ylipäättään nimennyt vastuupettajat seksuaalikasvatukseen. (Kontula 1997: 34.)

3.3 Seksuaalikasvatus kirjallisuudessa ja joukkotiedotuksessa

Seksuaalisen mielenkiinnon lisääntyminen ilmenee nuorilla jo varhain mielenkiintona seksuaalisia aineistoja ja seksuaalisuutta käsittelevää kirjoittelua kohtaan. Näitä aineistoja ovat mm. alastonkuvat, seksilehdet, seksivideot ja seksuaalisuutta käsittelevät kirjat ja oppaat. Pojat ovat huomattavasti tyttöjä

aktiivisempia seuraamaan alastomuutta, sukupuolielimiä ja yhdyntöjä kuvaavia aineistoja. Noin kolme neljäsosaa murrosikäisistä pojista ja yksi kolmasosa tytöistä seuraa tällaisia aineistoja. Eroa tyttöjen ja poikien mielenkiintojen välillä selittää mm. alan keskittyminen tuottamaan miesten ja poikien toiveiden mukaista materiaalia sekä poikien avoimempi seksuaalinen kulttuuri. Seksuaalisuutta käsittelevän kirjallisuuden lukemisen määrässä ei poikien ja tyttöjen välillä ole juurikaan eroa, mutta tyttöjen kiinnostus kohdistuu enemmän teoreettisen ja poikien mielenkiinto kokemuksellisen tiedon hankkimiseen. Kirjallisuutta pojista käyttää hieman yli ja tytöistä hieman alle puolet. Lääkäripalstojen ja nuorten kysymyspalstojen lukijoina tytöt ovat poikia selvästi aktiivisempia, ja nämä palstat ovatkin merkittävien tyttöjen omatoimisessa seksuaalisen tiedon hankkimisessa käyttämä foorumi. Yli 80 prosenttia murrosikäisistä tytöistä ilmoittaa seuraavansa näiden palstojen kirjoittelua. (Kontula 1990a: 20–21.) Nykyään myös Internetistä löytyy erilaisia keskusteluryhmiä ja lääkäripalstoja, jotka lienevät huomattavasti lehtien palstoja nopeampia tiedonhankintakanavia etenkin itseä arveluttavaan asiaan tietoa haettaessa.

Seksuaalikasvatuksen yhtenä osa-alueena on nuorille suunnatut seksuaalivalistuslehtiset. Näitä lähetetään nuorille postitse, jaetaan valistuskampanjoiden yhteydessä, tarjotaan eri pisteissä nuorten saataville sekä annetaan heille seksuaaliopetuksen ja -neuvonnan yhteydessä. Seksuaalivalistuslehtiset ovat tärkeässä roolissa etenkin niiden nuorten seksuaalikasvatuksessa, jotka ovat kotona tai koulussa jääneet vaille pätevää opetusta seksuaalisuudesta. Nuorten on tärkeää saada tutustua seksuaalisuuden aiheisiin myös rauhassa yksikseen. Juuri tämä on painetun materiaalin suuri etu muuhun seksuaalikasvatukseen nähden. (Nummelin 1997: 42–45.)

Seksuaalivalistuslehtisten avulla voidaan pyrkiä saamaan aikaan muutoksia nuorten seksuaalisuuteen liittyvissä tiedoissa, arvoissa, asenteissa sekä seksuaalikäyttäytymisessä. Lehtiset antavat nuorille toimintakehotuksia ja -

ohjeita tai ne muistuttavat ajankohtaiseksi arvioituista asioista ja pyrkivät vaikuttamaan mielipideilmastoon. Vuosina 1988–1994 julkaistuissa nuorille tarkoitetuissa lehtisissä aidsin yleistymisen vaikutus on havaittavissa jo lehtisten nimissä, joista joka kolmannessa viitataan kondomin käyttöön ja sairauksien ehkäisyyn. (Nummelin 1997: 40.) Nuorille suunnatuista seksuaalisuutta käsittelevistä lehtisistä lähes puolet on Sosiaali- ja terveysministeriön tai Väestöliiton tuottamia. Muita lehtisten tuottajia ovat mm. kuukautissuojia tai kondomeja markkinoivat liikeyritykset, Nuorisokasvatusliitto ja kunnalliset terveysterviranomaiset. (Nummelin 1997: 62–63.)

Nuorille tarkoitettuja seksuaalivalistuslehtisiä julkaistiin vuosina 1988–1994 31 kappaletta. Näiden lehtisten käsittelemät teemat yleisyyden mukaisesti olivat Nummelinin (1997: 79) tutkimuksen tulosten perusteella seuraavat (luokittelu WHO-koululaistutkimuksen keskeisinä pitämien aiheiden mukaan):

<u>Aihe</u>	<u>Teemaa käsittelevien lehtisten lukumäärä</u>
Sukupuolilyhdyntä	28
Raskaaksi tuleminen	20
Murrosikä	17
Seksuaalinen kehitys	17
Seurustelu	17
Ehkäisymenetelmät	17
Aids	13
Kuukautiset	12
Sukupuolitaudit	11
Siemensyöksyt	10
Itsehyväily	10

Taulukko 3: Seksuaalivalistuslehtisten käsittelemien aiheiden yleisyys lehtisissä

Opetushallituksen terveystietokeskus pitää sukupuolikäyttäytymistä yhtenä keskeisenä seksuaalikasvatuksen teemana ja jakaa sen kolmeen osaan. Tämä teema toteutuu nuoruusiän seksuaalivalistuslehdissä seuraavalla tavalla: heteroseksuaalista käyttäytymistä on käsitelty kaikissa 31 lehdessä ja homoseksuaalisuutta seitsemässä, mutta biseksuaalisuutta ei yhdessäkään. (Nummelin 1997: 81.) Biseksuaalisuuden lisäksi synnytys kuuluu niihin opetushallituksen tärkeiksi katsomiin teemoihin, joita seksuaalivalistuslehtisissä ei käsitellä. Kulttuuristen jäsenysten näkökulmasta lehtiset antavat kuvan seksuaalisuuden näyttäytymisestä ensisijaisesti heteroseksuaalisuutena, sukupuoliyhdyntänä sekä riskeinä ja ongelmina. Onkin syytä pohtia, miten nämä lehtiset toteuttavat seksuaalikasvatukselle useissa yhteyksissä asetettuja tavoitteita seksuaalimyönteisyyden ja yksilöiden välisen tasa-arvon kehittämiseksi.

Kyseenalaista on myös seksuaalivalistuslehtisten käyttämä terminologia: voiko seksuaalielämä ja parisuhde -termiä käyttää puhuttaessa yhdynnästä, tai voiko sukupuoliyhdyntää ja seurustelua pitää synonyymeinä? (Nummelin 1997: 121–122.) Nummelin (1997: 123–125) kritikoit myös seksuaalivalistuslehtien tyyliä, joka pyrkii herättämään nuorten mielenkiinnon esimerkiksi shokeeraamalla tai kyseenalaisen huumorin avulla; aidsin ja sukupuolitautien ehkäisyä yritetään motivoida muun muassa sen tyyppisillä lausahduksilla kuin 'Nykyään ei tiedä, mitä kalsareihin kätkeytyy!'. Raskauden ehkäisyn käsittelyä on havainnollistettu esimerkiksi lauseella 'Raskauden pelko on viisauden alku, sanoo joku, eikä ollut ihan väärässäkään'.

Kontula ja Kosonen (1994) ovat tutkineet sitä, millaista kuvaa lehdistö luo seksuaalisuudesta. Yhtenä merkittävänä tekijänä naisten seksuaalisen aseman parantamisessa toimivat naistenlehdet, jotka ovat sukupuoliroolimuuutoksissa televisiotakin merkittävämpi viestintäkanava. Naistenlehdet täydentävät eroottisen kirjallisuuden, seksilehtien ja -videoiden osuutta tietolähteinä, mutta

rakasteluv alistusta niistä kuitenkin on vaikea löytää (Kontula 1995: 82). Mainosten seksuaalisuus voi luoda ihmisille henkistä kasvua silloin, kun ne rohkaisevat ihmisiä toteuttamaan entistä avoimemmin maskuliinisia ja feminiinisiä piirteitään seurusteluun tähtäävissä sosiaalisissa suhteissa. Oman tai partnerin ominaisuuksien vertailu mainosten tarjoamaan ihanteeseen saattaa kuitenkin aiheuttaa pettymyksiä, jotka heikentävät tyytyväisyyttä omaan seksuaalielämään.

Seksuaaliset esitystavat ovat suomalaisessa lehdistössä tiukan, jopa tiukentuvan, valvonnan alaisuudessa; mm. Iltalehden Iltatyttö on saanut vaatteet ylleen. Seksuaaliterveyden näkökulmasta on vaikeasti ymmärrettävissä se, ettei vuoden 1988 jälkeen ole lehdissä saanut esittää kuvia, joissa on mukana seksuaalisia apuvälineitä. Kuitenkin lääkärit suosittelevat näitä apuvälineitä sekä terapialuonteisesti että seksuaalielämää rikastuttamaan. ”Kyseessä on pelkkä seksuaalinen ahdasmielisyys.” Sensuuri poistaa lehdistä mahdollisuuden seksuaalisuuden erilaisten puolien esittämiseen, millä se saattaa jopa yksipuolistaa ihmisten käsityksiä seksitavoista. Monipuolisten yhdyntätapojen on kuitenkin todettu lisäävän parisuhteiden seksuaalista tyytyväisyyttä. Lehdet ovat sitä paitsi monille ihmisille tärkein käytännönläheisen tiedon kanava. (Kontula ja Kosonen 1994: 298–301.)

Nuoret ovat kiinnostuneita hankkimaan tietoa seksuaalisuudesta muiden nuorten mielipiteiden ja kokemusten kautta. Useat lehdet julkaisevat nuorille tarkoitettuja palstoja, joiden sisältö on nuorten kirjoittamat tekstit. Liinamo (1993: 69) on tutkinut Helsingin Sanomien Nuorten palstalla käytyä keskustelua seksuaalisuudesta ja seurustelusta. Nuorten palsta tarjoaa hyvän mahdollisuuden vaihtaa kokemuksia ja tunteita anonymisti. Useat palstalle kirjoittaneista seuraavatkin sitä säännöllisesti. Nuoret saavat palstan kautta tuntumaa toisten mitä moninaisimpiin kokemuksiin, mikä antaa paljon aihetta pohdiskeluun, jopa terapeutiseen sellaiseen. Suurin osa palstan kirjoituksista käsittelee näitä aiheita,

mikä osoittaa sen, että aihe on heidän elämässään tärkeä. Lisäksi se kieli siitä, että nuorilla ei ole riittävästi tietoa seksuaalisuudesta, mikä synnyttää epävarmuutta ja tarvetta keskusteluun. Nimenomaan kipeistä ja aroista asioista kirjoittelu valottaa sitä tunne- ja elämysmaailmaa, joka nuorten seksitutkimuksessa on jäänyt vähälle huomiolle.

Haastattelututkimukseen (Papp, Kontula ja Kosonen 2000: 47–50) osallistuneista pojista lähes kaikki olivat lukeneet lapsuudessa Suosikin kysymyspalstoja, joissa nuoret esittivät mm. seksuaalisuutta koskevia kysymyksiä. Osa pojista oli sitä mieltä, että nämä palstat lisäsivät heidän tietoaan seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. Seksuaaliasioita käsittelevään kirjallisuuteen pojat tutustuivat lähes pelkästään silloin, kun heidän kotonaan oli saatavilla alan teoksia. Seksilehtiä oli neljä viidesosaa pojista lukenut lapsuudessaan, ja ne olivat herättäneet kiinnostusta ja hämmennystä, mutta toimineet myös oppaina yhdynnästä ja naisen anatomiasta. Tytöt olivat hankkineet lapsuusaikanaan tietoa seksuaalisuudesta pitkälti samanlaisista julkaisuista kuin pojatkin. Kirjallisuudesta tytöt olivat hankkineet tietoa poikia enemmän, eikä kaikkia tyttöjä edes hävettänyt lainata teoksia kirjastosta, jos niitä ei kotoa löytynyt. Myös tytöistä suurin osa oli nähnyt jo alle 12-vuotiaana seksilehtiä ja -videoita. Pojista poiketen tytöt olivat lukeneet sukupuoliasioista myös sanomalehdistä ja valistuslehtisistä. Heistä osa muisti myös nähneensä televisiosta seksuaalisuuden aiheita käsitelleitä ohjelmia.

Murrosiässä poikien kiinnostus lääkärikirjoihin, seskioppaisiin ja seksuaalikasvatuskirjoihin oli herännyt jo yli puolella heistä. Terveystieteiden jakamia lehtisiä eivät pojat juurikaan syventyneet lukemaan. Tyttöjenkään tiedonhankintamenetelmissä ei suurta muutosta lapsuudesta murrosikäsiin siirtymisen jälkeen ollut tapahtunut. Suhtautumisessa pornografiseen materiaaliin oli tyttöjen välillä suuria eroja: osa tytöistä piti esim. seksilehtiä hyvin kielteisinä, mutta jotkut puolestaan käyttivät niitä apuna itsetyydytyksessään. (Papp, Kontula ja Kosunen 2000: 62–64.)

Murrosiän jälkeen pojat olivat sitä mieltä, että tietoa oli jo kerääntynyt riittävästi. Tytötkään eivät enää lukeneet alan kirjallisuutta yhtä paljon kuin murrosiässä, ja yleensä lukemisen tarpeen herätti oman parisuhteeseen liittyvän seksielämän piristäminen tai töissä tarvittava asiantuntemus. Jos seksilehtiä oli luettu ensimmäisen kerran vasta murrosiän jälkeen, oli vastaanotto ollut joko neutraali tai negatiivinen. (Papp, Kontula ja Kosunen 2000: 68–69.)

3.4 Seksuaalisen tiedon välittyminen kaveripiirissä

Nuoret keskusteleivat mieluummin kavereiden kuin vanhempien kanssa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Tässä aiheessa tyttöjen keskustelut kavereidensa kanssa käsittelevät useimmin kuukautisista ja raskaaksi tulemisesta; kolmasosa tytöistä keskustelee kuukautisista usein ystäviensä kanssa, mutta jopa 90 prosenttia ilmoittaa tällaisia keskusteluja käyneensä. Ehkäisystä, yhdynnöistä ja sukupuolitaudeista sanoo kaksi kolmasosaa sekä tytöistä että pojista puhuvan kavereidensa kesken, mutta vain kymmenen prosenttia ilmoittaa näiden keskustelujen toistuvan usein. Itsetyydytyksestä ja siemensyöksyistä ei puhuta kovin yleisesti kaveripiirissä; vain yksi neljännes ilmoittaa omalla kohdallaan näin tapahtuvan. Ystävät ovat hyvin tärkeässä asemassa silloin, kun nuoret kaipaavat lisätietoa seksuaalisuudesta, sillä sekä tytöillä että pojilla lehtien ja kirjojen jälkeen seuraavaksi yleisin tiedonlähde on ystävät. (Kontula 1990b: 42.)

Vuonna 2000 tehdyn tutkimuksen (Papp, Kontula ja Kosonen: 43–45) informanteista lähes kaikki olivat keskustelleet lapsuusaikanaan seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Poikien keskustelut olivat olleet useimmiten aihetta vitsin kautta käsitteleviä. Ainoastaan yksi pojista oli kaveripiirissään puhunut seksuaalisuudesta paljon ja asiallisesti, siten että näissä keskusteluissa tieto lisääntyi. Halua lisätiedon hankkimiseen pojilla oli, mutta usein tietämättömyyden paljastumisen pelko esti heitä kyselemästä ystäviltään

seksuaalisuudesta. Olennaista poikien seksikeskusteluille oli se, että ne tapahtuivat yleensä suuressa porukassa. Tytöt eivät kertoneet juurikaan vitsailleensa keskusteluissaan seksuaalisuuteen liittyvistä asioista, vaan he kuvailivat näitä tilanteita tietojen ja kokemusten vaihtamisena. Kuukautiset oli hyvin yleinen keskustelujen aihe, mutta kaveripiirissä siitä puhuttiin epämiellyttävänä asiana, toisin kuin äidin kanssa keskusteltaessa. Keskusteluja käytiin usein ryhmissä, mutta esimerkiksi sukupuolielinten anatomiaan ja itsetyydytykseen tutustuttiin vain parhaiden kaverien kanssa.

Murrosiässä pojat puhuivat seksuaalisuudesta kavereidensa kanssa edelleen huumorimielessä, mutta mukaan oli tullut myös kerskailemista ja mahtailua. Kokeneemmat pojat vertailivat osin olemattomiakin saavutuksiaan, mutta valistivat myös muita ehkäisyn merkityksestä. Tyttöjen välisissä keskusteluissa raskaaksi tuleminen nähtiin hyvin todennäköisenä uhkana, mutta sukupuolitaudeista ei juurikaan käyty keskusteluja. Parhaiden ystävien kanssa puhuttiin kielteisistäkin kokemuksista, jopa raiskatuksi joutumisesta. (Papp, Kontula ja Kosonen 2000: 55–57.)

Murrosiän jälkeen pojat sanoivat keskustelleensa seksuaalisuudesta asiallisemmin ja luottamuksellisemmin, mutta enää noin puolet pojista kävi näitä keskusteluja kavereiensa kanssa. Läheisille ystäville puhuttiin ongelmista, ja oltiin myös tietoisia ystävien ongelmista. Vakituisen seurustelusuhteen aloittaminen oli joillekin pojille merkinnyt kaverien kesken käytyjen seksuaalisuuskeskustelujen loppumista. Tytöistä lähes kaikki juttelivat edelleen seksuaalisuudesta ystäviensä kanssa, ja hekin jakoivat keskenään kokemuksia mm. sukupuolitaudeista ja ei-toivotuista raskauksista. (Papp, Kontula ja Kosonen 2000: 66–67.)

4 AIEMMISTÄ TUTKIMUKSISTA SAATUJA SEKSUAALIKASVATUKSEN ARVIOITA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSIA

Tutkimukseni vertailukohtana selvitin Suomessa annettavan seksuaalikasvatuksen arviointia ja kehittämisehdotuksia tehtyjen tutkimusten perusteella. Selvitin, mitä mieltä eri seksuaalikasvatuksen kanssa tekemisissä olevat ryhmät – oppilaat, vanhemmat ja seksuaalikasvatuksen asiantuntijat – ovat suomalaisen seksuaalikasvatuksen käsittelemistä aihealueista, ja mitä asioita opetukseen tulisi lisätä tai painottaa selvemmin.

Esittelen seksuaalikasvatusta käsittelevistä teoksista ja artikkeleista saatuja tietoja, jotka koskevat seksuaalikasvatuksen kehittämistä nuorten tiedon tarvetta vastaavaksi. Luokittelen aineiston itse tekemiini luokkiin sekä aihepiireittäin että kommentoijan aseman mukaan. Samaa aihepiirien luokittelua käytän analysoidessani oman tutkimukseni aineistoa. Jokainen aihepiiri jaetaan siis käsiteltäväksi sen mukaan, mikä seksuaalikasvatuksessa osallisena oleva ryhmä kulloinkin on kyseessä. Aiheista monet ovat sellaisia, jotka sopisivat myös johonkin toiseen luokkaan, mutta harkintani mukaan olen valinnut jokaiselle aiheelle parhaiten sopivan luokan. Seuraavaksi määrittelen työssä käyttämäni luokat.

Luokittelu aihepiireittäin

Lisääntyminen:	Aiheet, jotka koskevat hedelmöitystä, raskautta, synnytystä sekä raskauden ehkäisyä ja keskeytystä
Fysiologia ja seksuaalisuuden ongelmat:	Ihmisen fyysistä kehittymistä, anatomiaa ja fysiologisia tapahtumia käsittelevät sekä seksuaalilääketieteen ja –terapian käsittelemät aiheet
Sukupuolitaudit:	Veneerisiä tauteja, niiden ehkäisyä, havaitsemista, tarttumista ja vaikutuksia koskevat aiheet

- Seksuaalinen nautinto: Aiheet, jotka koskevat seksuaalista tyydytystä ja mielihyvää tuottavia tapoja sekä seurustelua ja ihmissuhteita
- Seksuaalisosiologia: Seksuaalisuuden ilmentämistä, normeja, lainsäädäntöä ja seksuaalivähemmistöjä käsittelevät aiheet

Luokittelu seksuaalikasvatusta arvioiviin ihmisryhmiin

- Nuoret: Kouluissa (peruskoulussa, lukiossa, ammattioppilaitoksessa) tehtyihin tutkimuksiin osallistuneet oppilaat sekä muihin seksuaalikasvatuksen kehittämisen projekteihin osallistuneet nuoret
- Vanhemmat: Nuorten vanhemmat, jotka ovat omasta näkökulmastaan kommentoineet nuorten seksuaalisuuteen kasvattamista
- Seksuaalikasvatuksen asiantuntijat: Seksuaalikasvatukseen osallistuneet opettajat, lääkärit, terveydenhoitajat, seksologit, seksuaaliterapeutit sekä seksuaalikasvatuksen tutkijat

4.1 Lisääntyminen

4.1.1 Nuoret

Enemmistö sekä tytöistä että pojista ilmoittaa, että heillä on riittävästi tietoa ehkäisystä, mutta tyttöjen kohdalla kyseinen aihe on yleisin, josta lisätietoja halutaan (Nykänen ja Sironen 1996: 43). Ryhmähaastattelututkimuksessa (Pötsönen ja Välimaa 1995: 25) oppilaat olivat sitä mieltä, että eri

ehkäisymenetelmien käytöstä pitäisi saada tarkempaa tietoa; pelkkä menetelmän nimi ei riitä. Samoin koulun tulisi nuorten mielestä esimerkiksi liikuntatunneilla tai terveystiedon tunneilla jakaa kondomeja oppilaille. Joka toinen nuori haluaisi nykyistä enemmän opetusta ehkäisystä sekä raskauteen liittyvistä asioista (Kontula 1987: 75). Tytöt kaipaavat enemmän tasa-arvoa koulussa jaettavaan seksuaalikasvatuslehtisiin, sillä heidän mielestään niissä painotetaan tytön vastuuta esimerkiksi raskauden ehkäisyssä (Pötsönen ja Välimaa 1995: 39). Ehkäisystä sinänsä oppilaat ovat saaneet riittävästi tietoa, mutta enemmän heidän mukaansa pitäisi korostaa sen tärkeyttä. Heidän mielestään on paljon nuoria, jotka eivät ota opetusta tosissaan ja tulevat sitten osallisiksi ei-toivotuista raskauksista. Lisäksi asiallista tietoa abortista kaivattiin sen sijaan, että aborttia käytettäisiin (tyttöjen) pelottelukeinona ehkäisyn laiminlyönnistä. Haluttiin tietoa mm. abortin hinnasta, siitä, onko sille olemassa ikärajoja sekä käytännön toiminnasta abortin tarpeen ilmaannuttua. Abortin etiikasta ei kuitenkaan kukaan maininnut haluavansa lisää keskustelua. Nuorten kuvausten perusteella raskauden ehkäisy on eräs keskeisimmistä sisällöistä heihin kohdistuvassa seksuaalikasvatuksessa. He kokevatkin tarvetta tietoon eri perhesuunnittelupalveluista tai seksuaalipalvelupisteistä, mm. ehkäisyneuvolasta. (Pötsönen ja Välimaa 1995: 41–44.) Sukupuolivalistuslehteä 16kuustoista arvioidessaan nuoret ilmaisivat ehkäisymenetelmät aiheeksi, josta tahdottiin lisätietoa eniten. Lisäksi kaivattiin tietoa abortista ja raskaudesta. (Jokinen 1997: 69.) Pullin ja Raukon (1987: 66) mukaan oppilaat arvioivat omat tietonsa seksuaalisuutta koskevista aiheista kohtalaisiksi; parhaiten uskotaan tiedettävän ehkäisystä.

4.1.2 Vanhemmat

Yläasteikäisten oppilaiden vanhemmista yli puolet on sitä mieltä, että oppilaille on ehdottomasti puhuttava ehkäisystä (Nykänen ja Sironen 1996: 45). Osa ala-

asteikäisten lasten vanhemmista toivoo, että kuudennellakaan luokalla ei vielä puhuttaisi muusta seksuaalisuuteen liittyvästä kuin kuukautisista. Ehkäisyäkään ei kaikkien vanhempien mielestä tulisi ala-asteella käsitellä, sillä siitä puhuminen saattaa yllyttää nuoren liian aikaiseen yhdyntäkokemukseen. (Nykänen 1996: 25–26.) Joidenkin vanhempien mielestä heidän tulisi saada tietää ja myöntää lupa, jos terveydenhoitaja aikoo tilata nuorelle ajan perhesuunnitteluneuvolaan. Opetuksessa ei heidän mukaansa saisi korostaa terveydenhuoltohenkilöstön vaitiolovelvollisuutta ehkäisyvälineiden hankkimisessa. (Nykänen 1996: 34.)

4.1.3 Seksuaalikasvatuksen asiantuntijat

Penttinen (1988: 93) kritisoi seksuaalikasvatusta siitä, että se on lähinnä keskittynyt selvittämään nuorille biologista lisääntymistä. Virallinen sukupuolikasvatus välittää tietoja etupäässä ehkäisystä, ehkäisyvälineistä, raskauden biologiasta ja fysiologiasta sekä sukupuolitaudeista (Pylkkänen ym. 1981: 183). Teini-ikäiset tytöt ovat fyysisesti kypsiä raskauteen huomattavasti sosiaalista ja henkistä kypsyyttä aiemmin. Heitä tulisi kannustaa kaksoisehkäisyyn, eli ehkäisytablettien ja kondomin yhtäaikaiseen käyttöön. (Piippo 1995: 47.) Seksuaalikasvatuksen tulisi korostaa poikien osuutta ehkäisyssä ja heille tulisi järjestää enemmän miesten ehdoilla toimivaa ehkäisyneuvontaa (Piippo 1995: 51).

Opettajat kaipaavat itse jonkin verran lisää ehkäisy tietoutta, ja raskauteen liittyen tarvitaan tietoa suojaamattomista yhdynnöistä ja aborteista (Kontula 1997: 55). Opettajien mielestä ehkäisy onkin ylivoimaisesti kiinnostavin aihe seksuaalikasvatustunteja varten (Nykänen ja Sironen 1996: 46). Nuoret ovat hyvin perillä ehkäisyvälineiden nimistä, mutta käytöstä ja vaikutuksesta ei paljon tiedetä, joten ehkäisystä puhuttaessa onkin kerrottava, mitä mikin keino todella ehkäisee. On esiteltävä hyviä ja vielä parempia ehkäisymenetelmiä, ja käsittelyn lähtökohtana on oltava nuorten tarpeet. Ehkäisynä ei saa esitellä keskeytettyä

yhdyntää, rytmimenetelmää, emätinhuuhtelua tai aborttia. (Lähdesmäki 1991: 71.)

Koulun sukupuoliopetus on painottunut usein liiaksi lisääntymiseen liittyviin tietoihin ja taitoihin (Kontula 1997: 94). Sukupuolitautivalistuksen myötä nuoret pitävät kondomia varmimpana ehkäisyvälineenä, sillä nähtävästi varmuuteen liitetään nykyään raskauden ehkäisyn ohella yhä tärkeämmässä osassa tautien ehkäisy. Mahdollista on kyllä sekin, että nuoret ovat alkaneet pitää kondomia raskauden ehkäisyssä luotettavampana välineenä kuin ehkäisypillereitä. Asiaa tulisi seksuaalikasvatuksessa täsmentää. (Kosunen 1993: 62.) Yhteiskunta ei tosin juurikaan tue kondomin käyttöä, sillä ilmaisia kondomeja ei paljonkaan jaeta (Cacciatore 1994: 2472). Viime vuosiin saakka aikuisten huoli nuorten seksuaalikäyttäytymisestä on ilmennyt raskaudella pelotteluna, jolla nuoria on ohjattu välttämään seksisuhteita tai ainakin ehkäisemään tehokkaasti (Kontula ja Rimpelä 1988: 2493).

4.2 Fysiologia ja seksuaalisuuden ongelmat

4.2.1 Nuoret

Oppilaiden mukaan käsitellyimpiä aiheita koulun seksuaalikasvatuksessa ovat murrosikä ja seksuaalinen kehitys (Heinonen 1992: 47). Useat oppilaat tahtoisivat seksuaalisuutta alettavan käsitellä jo viidennellä luokalla, jolloin voitaisiin käsitellä perusasiat sukupuolielinten rakenteesta ja toiminnoista (Lähdesmäki 1991: 75). Lukiolaiset ja ammattikoululaiset eivät koe kuukautisten ja siemensyöksyjen käsittelyä seksuaalikasvatuksessa tarpeellisena (Pulli ja Raukko 1987: 82). Kontulan (1987: 73) tutkimukseen osallistuneiden nuorten joukossa on useita, jotka ovat saaneet sellaista biologian opetusta, jossa seksuaalisuutta käsittelevät asiat on jätetty käsittelemättä. Aiheisiin, joista tahdotaan lisätietoa, kuuluu gynekologinen tutkimus (Nykänen ja Sironen 1996:43). Gynekologilla

käynnistä tytöt tarvitsisivat mielestään lisää tietoa, sillä heille ei ole edes selvää, mistä syystä sinne tulisi hakeutua. He haluaisivat mennä esimerkiksi liikunnanopettajan kanssa tutustumaan gynekologin vastaanottotiloihin, jolloin myös syyt mennä vastaanotolle ja toiminta siellä selviäisivät. (Pötsönen ja Välimaa 1995: 43.) Seksissä mahdollisesti esiin tulevista ongelmista haluavat sekä tytöt että pojat saada opetusta (Nykänen ja Sironen 1996: 43–44).

4.2.2 Vanhemmat

3.–6.-luokkalaisten oppilaiden vanhempien mielestä tärkeitä opittavia asioita ovat murrosiässä tapahtuvat kehon muutokset ja niiden merkitys. Itsensä arvostamista myös fyysisten muutosten aikana tulisi opettaa lapsille. (Nykänen 1996, 24–25.) Ala-asteella oppilaiden tulisi saada tietoa miehen ja naisen erilaisesta ruumiista sekä sukuelinten käyttötarkoituksesta (Nykänen 1996: 33).

4.2.3 Seksuaalikasvatuksen asiantuntijat

Penttinen (1988: 93) korostaa sitä, että lasten ja nuorten seksuaalikasvatuksessa tulisi opettaa oman ruumiin ja sen kehityksen hyväksymistä. Kun välittömän eroottisen mielenkiinnon kohteena olevien sukuelinten yksityiskohtainen ja tunteet salliva esittely jää pois seksuaalikasvatuksesta, täyttävät nuoret tyhjän aukon pornografialla (Pylkkänen ym. 1981: 183). Pojille tulisi kertoa, että terveydenhuollossa puhutaan myös poikien seksuaalifysiologiasta, ei ainoastaan kuukautisista (Cacciatore ym. 1994).

Nuorten kehittyminen ja seksuaalisuus kuuluu yleisimpien asioiden joukkoon, josta opettajat ovat katsoneet tarvitsevansa lisää tietoa. Esimerkiksi epätydyttävän seksin hoitomahdollisuuksista tai erektiohäiriöistä ei kukaan ilmoittanut tarvitsevansa lisätietoa. (Kontula 1997: 55.)

Uhkasävyinen tiedottaminen on luonut nuorten elämää hallitsevan kolmiodraaman, johon kuuluvat luonnollinen kypsyminen seksuaalisuhteeseen, huoli tämän inhimillisen tarpeen toteutumisesta sekä kasvava tautien ja raskauden pelko. Nämä paineet voivat johtaa seksuaaliseen epäonnistumiseen kiinteässäkin parisuhteessa. (Kontula ja Rimpelä 1988: 3499.)

4.3 Sukupuolitaudit

4.3.1 Nuoret

Seksitaudit ovat Pötsösen ja Välimaan ryhmähaastattelututkimuksen (1995: 42) mukaan yleisin aihekokonaisuus, jota nuoret halusivat käsiteltävän enemmän. Lehti 16kuustoista välittää nuorille eniten uutta tietoa sukupuolitaudeista (Jokinen 1997: 70). Vähäiset tiedot aidsista aiheuttavat nuorille epävarmuutta esim. sairastuneen kohtaamisessa, mistä syystä oppilaat tahtoisivat lisää opetusta aiheesta (Saari 1998: 27). Aidsopetuksen määrään ovat eniten tyytymättömiä ne 7.-luokkalaiset tytöt, jotka ovat seksuaalisesti kokeneita (Heinonen 1992: 62). Ammattikoulun ja lukion oppilaat toivovat opetusta enemmän sukupuolitaudeista, aidsista ja sukupuolihygieniasta (Pulli ja Raukko 1987: 82).

4.3.2 Vanhemmat

Yleisimpiin ei-toivottuihin aihekokonaisuuksiin ala-asteen seksuaalikasvatuksessa kuuluu sukupuolitaudit. Vanhemmat uskovat, että se riittää, jos terveydenhoitaja kysyy lapsilta, että onko heillä riittävästi tietoa aiheesta. (Nykänen 1996: 26). Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden vanhemmat puolestaan pitävät sukupuolitaudeista puhumista yhtenä tärkeimmistä seksuaalikasvatuksen alueista (Nykänen ja Sironen 1996: 45).

4.3.3 Seksuaalikasvatuksen asiantuntijat

Kahdeksaluokkalaiset tietävät yleisimmistä sukupuolitaudeista vain vähän, eivätkä he tiedä, mitkä ovat niiden oireita. Sukupuolitautien ehkäisyyn ja oireisiin tuleekin kiinnittää opetuksessa enemmän huomiota. (Eskola ja Mäki 1997: 40.) Sukupuolitautien leviäminen edelleenkin todistaa valistustyömme puutteellisuutta. Jos seksikokeiluja on jo ollut, pitää tautiriskit ja suojautuminen esittää konkreettisesti miten nuorelle ihmiselle tahansa. Tiedon panttaus ei edistä tervettä seksikäyttäytymistä, hyvää hoitosuhdetta tai sukupuolitautien vähentämissyrkimyksiä. Pelottelua ei voida täysin välttää, sillä yhdynnästä voi alkaa sekä elämä että kuolema. Pelkkä pelottelu tosin jättää nuoren mieleen vain torjunnan. HIV-tiedolle nuoret alkavat olla jo immuuneja, mutta kondyloomasta, klamydiasta ja herpesestä löytyy vielä lukuisia tutustumisen arvoisia piirteitä. (Cacciatore ym. 1994: 2472–2474.) Kondomiohjaus vaatii innostusta, omaa kokemusta ja lujaa uskoa. Ongelmana on ollut, että seksuaalikasvattajien nuoruudessa ainoa riski oli raskaus, jota ehkäisemään kehitettiin pillerit. Kondomin käyttö saattaa siis olla opettajille outo asia ja sisältää negatiivisen sävyn. Koska kondomi on ainoa tunnettu tehokas raskaudenehkäisyneuvo, joka torjuu myös tartuntoja, ei valistaja saisi sen arvoa ainakaan vähätellä. Koska monille vastaanotoille tulee ainoastaan tyttöjä, tulee kondomin mahdollisimman hyvä käyttö opettaa heille. On korostettava, että tyttö voi myös olla se, joka pitää kondomia mukanaan ja huolehtii sen käytöstä. (Cacciatore ym. 1994: 2473.)

Kontulan (1997: 55) tutkimukseen osallistuneiden opettajien yleisimmin ilmoittamiin tiedon tarpeisiin kuului tieto sukupuolitaudeista. Kuitenkin, jos opettajat kirjoittaisivat seksuaaliopetusvideon, eivät he käsitelisi siinä seksitauteja (Nykänen ja Sironen 1996: 41). Nähtävästi opettajat käyttävät mieluummin muita keinoja aiheen opettamiseen.

Uusille ikäluokille on aina annettava yhtä tehokas valistus HIV:stä, jotta valistuksen saavutukset eivät jäisi hetkellisiksi (Kosunen 1993: 65). Aidstiedottamisessa tosin kuvastuu valitettavan hyvin seksuaalikäyttäytymisen

tutkimuksen puute (Kontula ja Rimpelä 1988: 3500). Viime vuosien sukupuolitautikeskeinen valistus on Kosusen (1993: 70) oletuksen mukaan syyllistynyt pelottelevaan ja korostetun varoittelevaan sävyyn.

4.4 Seksuaalinen nautinto

4.4.1 Nuoret

Oppilaiden seksuaalisten kokemusten hankinnan aloitus ajoittuu yläasteen alkuun, joten he tahtoisivatkin saada alan kasvatusta nykyistä aiemmin (Kontula 1997: 100). Tytöistä hieman yli ja pojista hieman alle puolet tahtoisivat saada enemmän tietoa yhdynnästä, seurustelusta ja tunneasioista. Itsetyydytyksestä sanoo 1/3 oppilaista kaipaavansa lisää opetusta. (Kontula 1987: 75.) Poikien mielestä ihmissuhteista ei tarvitsisi koulun opetuksessa välttämättä puhua, mutta tytöt puolestaan kaipaisivat lisää keskustelua ihmissuhdeasioista, seurustelun tunteista ja sosiaalisista taidoista (Pötsönen ja Välimaa 1995: 38). Ensimmäisestä yhdynnästä tulisi tyttöjen mielestä puhua enemmän, jotta epävarmuus omasta osaamattomuudesta helpottuisi. Suorituspainee eivät ole siis ainoastaan poikien ongelma. Myöskään seurustelu- ja seksialoitteet eivät ole enää poikien dominanssia. (Pötsönen ja Välimaa 1995: 43.) Lehdessä 16kuustoista kiinnostavin aihe 9.-luokkalaisten mielestä Jokisen (1997:65) mukaan on ensimmäinen yhdyntä. Heinosen (1992: 48) mukaan yli 75 % seitsemäsluokkalaisista sanoo, ettei heidän opetuksessaan ole koskaan käsitelty itsetyydytystä. Pojat tahtovat yleisimmin lisää tietoa yhdynnästä. Siihen kuuluvista aiheista yhdynnän tekniikkaa ja asentoja, suuseksiä, naisen haluja, nautintoa ja orgasmia toivotaan käsiteltävän. Tytöt haluaisivat kuulla enemmän itsetyydytyksestä, esileikistä, tunteiden osoittamisesta ja suuseksistä. (Nykänen ja Sironen 1996: 43–44.) Nuoret haluavat yhdynnästä puhuttavan reilusti; kun opettaja kiertelee asiaa, uskovat nuoret, ettei opettaja joko kehtaa puhua tai sitten todellakaan tiedä asiasta mitään (Nykänen ja Sironen 1996: 52).

4.4.2 Vanhemmat

Joidenkin vanhempien mielestä jo ensimmäisellä luokalla oleville lapsille voi puhua rakastelusta, mutta ei liian yksityiskohtaisesti. Toisluokkalaisten vanhemmista osa katsoo tärkeäksi kertoa lapsille siitä, miten kaunista ja moraalisesti oikeaa kahden ihmisen välinen rakkaus voi olla. Myös 3.–6.-luokkalaisten oppilaiden vanhemmat pitävät tärkeänä sitä, että lapsille kerrotaan sukupuoliyhteyden olevan osa normaalia perhe-elämää, eikä rumaa tai pahaa, kuten lapsi yleensä luulee. Osa vanhemmista haluaa opetuksen korostavan seksuaalisuuden kuulumista vain avioliittoon. Yhdynnän tekniikan kuvailemistakaan ei aina pidetä aiheellisena ala-asteella. Sellaisiakin vanhempia löytyy, jotka uskovat seksuaalikasvatuksen tuputtamisen antavan nuorille käsityksen siitä, että yhdyntäkokemusten hankkiminen kuuluu pakollisena heidän ikäluokkaansa. Tästä syystä ei seksistä näiden vanhempien mielestä pitäisi vielä ala-asteella puhua tai opetus ei ainakaan saisi herättää ennenaikaista kokeilunhalua nuorissa. (Nykänen 1996: 24–26.) Opetuksessa toivotaan otettavan huomioon, että seurustelu voi perustua läheisyyteen ilman seksuaalista kanssakäymistäkin (Nykänen 1996: 33).

4.4.3 Seksuaalikasvatuksen asiantuntijat

Jos valistus alkaa yhdynnästä ja raskauden ehkäisystä, saa nuori sellaisen kuvan, että seksi on sitä, eikä siitä sen enempää (Cacciatore ym. 1994: 2472). Itsetyydytyksestä on seksuaalikasvatuksessa joko vaiettu, tai se on esitetty valitettavana välivaiheena ennen aikuista heteroseksuaalista parisuhdetta (Penttinen 1988: 93). Sukupuolielämän myönteiset puolet olisikin Penttisen (1988: 99) mielestä tuotava vaaratekijöiden rinnalla esille. Itsetyydytyksen suositeltavuutta ei opetuksessa saa unohtaa (Cacciatore ym. 1994: 2472). Lapselle ei voi eikä tarvitse välittää tietoa kaikesta aikuisten kokemasta

sukupuolisuuden elämys- ja tunnepuolesta; lapsi voi vain osittain ymmärtää sellaista, mitä hän ei pysty omassa ruumiissaan kokemaan (Pylkkänen ym. 1981: 179). Epävirallinen sukupuolikasvatus kertoo rakastumisesta, yhdyntään liittyvistä tunteista, mielikuvista, itsetyydytyksestä sekä kiihottavasta hajusta ja reaktioista (Pylkkänen ym. 1981: 183). Seksuaalineuvonnassa tulisikin pyrkiä siirtymään mekaanisesta seksistä kohti kypsää ja monivivahteista sukupuolisuutta (Pylkkänen ym. 1981: 187). Pelkkä kehoitus pidättäytymiseen ei ole riittävää valistusta vaan toiveajattelua; kaikki mahdolliset perustelut tulee nuorelle esittää, jos tuntuu siltä, että kokeiluja kannattaa vielä siirtää (Cacciatore ym. 1994: 2472).

Kontulan (1997: 55) tutkimukseen osallistuneiden opettajien yleisimmin ilmoittamiin tiedon tarpeisiin kuului tieto sukupuolitaudeista. Kuitenkin, jos opettajat kirjoittaisivat seksuaaliopetusvideon, eivät he käsitelisi siinä seksitauteja (Nykänen ja Sironen 1996: 41). Nähtävästi opettajat käyttävät mieluummin muita keinoja aiheen opettamiseen.

Eroottisuus on ollut opetuksessa sangen vähän käsitelty osa-alue. Jotta nuorten tasapainoinen kehitys turvautuisi, tulisi eroottisuuden osuutta seksuaalikasvatuksessa lisätä. Tämä kuitenkin on todettu kasvattajille vaikeaksi aiheeksi. (Kontula 1997: 94.) Jos seksuaalisuuden opetus välittää enemmän naisten kuin miesten seksuaalikäsitystä, saattaa poikien mielenkiinto aiheeseen heikentyä (Kontula 1997: 94). Nuorten seksuaalinen mielenkiinto ja kokeilunhalu herää yleensä viimeistään yläasteelle siirryttäessä, joten kasvatuksen ajankohta on Suomessa monessa suhteessa liian myöhäistä. Esimerkiksi suudelmat, itsetyydytys ja eroottisen materiaalin käyttö on heti yläasteen alussa hyvin yleistä. Sukupuolikasvatus tulisikin antaa koko laajuudessaan 12–13-vuotiaille. (Kontula 1997: 99–100.) Nuorten kanssa ei Pötsösen ja Välimaan (1995: 42) mukaan vielä nykyäänkään keskustella riittävästi rakastumisen tunteesta, mielihyvästä eikä itsetyydytykseen liittyvistä positiivisista merkityksistä. Nuorille on vaikea esittää vaatimusta pidättäytyä yhteen tuttuun ja

turvalliseen seksisuhteeseen, kun kypsyminen aikuisuuteen vaatii kohtuullisessa määrin kokemuksia ja vaihtuvia seurustelusuhteita. Sexpo ry antoi vuonna 1988 seuraavan aidsjulkilausuman: ”Nyt on syytä tukea ja tuoda esiin erilaisia turvallisia tapoja nauttia seksuaalisuudesta sekä vahvistaa tietoisuutta seksuaalisuuden myönteisestä merkityksestä ihmissuhteissa.” (Kontula ja Rimpelä 1988: 3500.)

4.5 Seksuaalisosiologia

4.5.1 Nuoret

Tytöt haluaisivat siirtää perheen muodostamista koskevat asiat myöhemmälle, jotta jäisi enemmän aikaa heidän ikäkauttaan koskevien asioiden, seurustelun ja seksuaalisuuden, käsittelyyn (Saari 1998: 28–29). Sukupuolivähemmistöistä Kontulan (1987: 75) mukaan tahtoi 1/3 oppilaista lisää opetusta. Samana vuonna tehdyn tutkimuksen mukaan aihe on niiden joukossa, joista halutaan vähiten uutta tietoa (Pulli ja Raukko 1987: 82). Nykäsen ja Siroson (1996: 43) mukaan tytöt haluavat tietoa mm. seksuaalivähemmistöistä, seksuaalisuhteen sopivasta aloitusiästä ja inestistä. Nuorten mukaan seksi pitäisi nähdä ylpeytenä, jolla voi näyttää rakkautta. Tästä asiasta oppilaat toivovat puhuttavan kaikille ja kaiken ikäisille ihmisille. (Kontula 1987: 76.) Tyttöillä on toiveena seksikokemusten merkitysten käsittely seksuaalikasvatuksessa; käyttäytymisen aiheuttama leimautuminen mietityttää (Nykänen ja Sironen 1996: 49). Olisi korostettava, että tahto neitsyyden säilyttämisestä on arvo, jota kunnioitettaisiin. Nuorten joukossa on edelleen niitäkin, jotka tahtovat seksuaalikasvatuksen esittävän seksin vasta avioliittoon kuuluvana asiana. (Nykänen ja Sironen 1996: 50.)

4.5.2 Vanhemmat

Nykäsen (1996: 24) mukaan osa toisen luokan oppilaiden vanhemmista pitää tarpeellisena sitä, että lapsille annettaisiin tietoa ahdistelijoista ja itsensäpaljastelijoista. Vähiten ala-asteikäisten vanhemmat haluavat lapsilleen puhuttavan häiriintyneestä seksuaalisesta käyttäytymisestä; homoseksuaalisuutta tai irrallisia suhteita ei tulisi rinnastaa normaaliin kehitykseen. Perusteluiksi mainitaan mm. lasten kyvyttömyys ymmärtää poikkeavia sekä se, että aids on levinnyt aluksi juuri homoseksuaalien keskuudessa. (Nykänen 1996: 26.) Vanhemmista moni tahtoo lapsille kerrottavan kokemuksillaan kerskuvista tovereista sekä muutenkin siitä, ettei nuori vielä lukiossakaan ole poikkeava, jollei ole seksuaalisesti kokenut (Nykänen 1996: 32). Koulun opetuksessa toivotaan tuotavan selvemmin esille kaupallisen ja luonnollisen seksuaalisuuden ero (Nykänen 1996: 33). Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden vanhemmat pitävätkin kaupallista seksiä niiden neljän aiheen joukossa, joista on koulussa ehdottomasti puhuttava (Nykänen ja Sironen 1996: 47). Vanhempien vinkkinä seksuaalikasvattajille on annettu kehoitus käsitellä seksuaalisuutta eri kulttuureissa ja uskonnoissa (Nykänen ja Sironen 1996: 53).

4.5.3 Seksuaalikasvatuksen asiantuntijat

Nuorille suunnattu seksuaalikasvatus on Penttisen (1988: 93) mukaan painottanut aikuisten seksuaalisuuden esittämistä yleisen moraalin ideaalisimmassa muodossa. Lapsen ja nuoren kehitysvaiheisiin kuuluvaa seksuaalisuutta ei ole juurikaan käsitelty. Vastaavaa asennoitumista edustaa Mervi Heikkisen kasvatustieteen pro gradu -tutkieman nimi AikuiSEKSI. Kaikki seksuaalinen syyllistäminen tulee poistaa, samoin kuin minkä tahansa käyttäytymismuodon esittäminen oikeana tai vääränä (Penttinen 1988: 93–94). Jo vuonna 1908 ilmestyneessä kasvatusoppaassa äideille annetaan neuvoksi, ettei seksuaalisuudesta saa sanoa lapselle mitään, mikä pitäisi myöhemmin perua tai minkä lapsi ennen pitkää huomaa valheelliseksi (Pylkkänen ym. 1981: 178). Lääketieteellisen ja tiedollisen informaation voittopuolinen tarjonta on

vaikuttanut nuorten mielenkiinnon heräämiseen normeja ja ohjeita antavaa seksuaalivähemmistöjä koskevaan tietoon (Pylkkänen ym. 1981: 187). Kyseessä on nähtävästi nuorten tarve saada lupa tai hyväksyntä seksuaalisille haluilleen ja toiminnoilleen. Osa tytöistä voi hyväksyä kumppanikseen kenet tahansa, joka tekee heidät raskaiksi. Tällaisella käyttäytymisellä tyttö kuvittelee saavuttavansa elämään siitä puuttuvaa turvallisuutta äitiyden kautta. Näiden haavekuvien purkaminen ja korvaaminen toisin turvallisuuden lisäämisen keinoin on haaste valistajille. Seksivalistuksessa kannattaakin tähdätä liian varhaisten seksikokemusten tai vanhemmuuden aiheuttaman katkeroitumisen ja katumisen ehkäisyyn. (Cacciatore ym. 1994: 2471.)

Opettajien ilmoittama tarve seksuaalivähemmistöjä koskevaan tietoon on huomattava, mistä voi päätellä heidän havainneen, että tästä asiasta seksuaalikasvatuksessa on puhuttava. Esimerkiksi selkeää perustietoa seksuaalivähemmistöistä kaivataan, sekä keinoja vaikuttaa nuorten homofobiaan. Lisäksi suomalaisen nuorison seksuaalitavat kansainvälisesti vertailtuna on osoittautunut aiheeksi, joka opettajien tulisi osata paremmin. (Kontula 1997, 55.) Opettajien mielestä seksuaalikasvatuksessa tulisi käsitellä rajoja oikean ja väärän seksuaalikäyttäytymisen välillä sekä kokemuksia luvattoman seksin tuomista negatiivisista puolista (Nykänen ja Sironen 1996: 40).

Sosiaalinen kyvykkyys on kumppanin huomioonottamisen kautta yhteydessä nautinnollisiin seksuaalikokemuksiin, joten näiden taitojen opettamisen tehostaminen on otettava keskeiseksi koulujen seksuaalikasvatuksen tavoitteeksi (Kontula 1997: 101). Ala-asteelta lähtien olisi nuorille luotava taitoja keskustella ja ilmaista mielipiteitään ja tunteitaan. Tällä tavalla kehitettäisiin itsetuntemusta ja vuorovaikutustaitoja, jotta seksuaalikasvatukselle aikanaan olisi olemassa otollinen ja avoin ilmapiiri. (Pötsönen ja Välimaa 1995: 40.) Kouluopetukseen tulisi ottaa mukaan median välittämien seksuaalisten viestien analysoiminen, jotta nuoret ymmärtäisivät niiden asenteisiin vaikuttamaan pyrkivän luonteen. Nuorten

olisi opittava tulkitsemaan mediaa siten, että se ei pystyisi muokkaamaan heidän seksuaalista käyttäytymistä omasta tahdosta vieraantuneeksi. (Pötsönen ja Välimaa 1995: 46.) Kosusen (1993: 67) mukaan tyttöjen asennoituminen yhdyntöihin on muuttumassa vapaamielisempään suuntaan, mikä herättää kysymyksiä tulevaisuuden sukupuolikasvatuksen painotuksista. Aidsin uhka on muuttanut asenneilmastoa Suomessa niin, että lääkintöhallitus on rohjennut lähettää nuorille kondomeja heidän koteihinsa. Aids-tiedotuksen tarjoilema uhka on laskeutunut koko seksuaalisuuden ylle ja lisännyt yleisesti huolia ja pelkoja seksuaalisuudesta, eikä tiedotuksen sanoma ole jäsentynyt todellisia riskejä sisältäviin tilanteisiin. (Kontula ja Rimpelä 1988: 3499.) Koulussa käsiteltyjen aiheiden lisäksi nuoret tarvitsisivat enemmän tukea ja apua tullakseen toimeen koko seksuaalisuutensa ja sukupuoliroolinsa kanssa (Kontula 1993: 91–92).

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -MENETELMÄT

Tutkimukseni tehtävänä on selvittää, mitä seksuaalisuuden aiheita nuorille tulisi yliopisto-opiskelijoiden mielestä opettaa. Tutkimuksella kerään tietoa siitä, minkä aiheiden käsittelyä informantit olisivat omana kouluaiikanaan kaivanneet. Tiedon keräämisen menetelmänä käytän nuorten aikuisten kirjoituksia siitä, mitä sellaista he ovat seksuaalisuudessaan kokeneet, josta heillä ei ollut olemassa tietoa etukäteen. Päätökseeni ryhtyä tutkimaan nuorten aikuisten arvioita ja kehittämisehdotuksia koulun seksuaalikasvatuksesta vaikuttivat seuraavat oletukset: Kouluikäisillä nuorilla ei ole valmiuksia vaatia tietoa juuri muusta, kuin sillä hetkellä heidän elämässään ajankohtaiselta tuntuvista kysymyksistä. Kuitenkin jo muutamaa vuotta varttuneempina he kohtaavat seksuaalisuutensa aivan toisin, osana todellisuutta, eikä enää vain mielikuvina, pelkoina ja haaveina. Koska seksuaalikasvatuksessa vielä hyvin usein pitäydytään vanhoillisissa asenteissa, eivät kaikki nuoret saa koulussa riittävää tietoa, jota he voisivat käyttää oman myönteisen seksuaalisuutensa kehittämisessä.

Oletankin, että sukupuolielämän vakiintuessa nuoret kohtaavat paljon sellaista yllättävää, sekä myönteistä että kielteistä, jonka käsittelyssä tieto asiasta sekä parantaisi kykyä nauttia seksuaalisuudesta, että vähentäisi hämmennystä ja ongelmia. Näitä asioita oletan nuorten aikuisten kohdanneen. Jotta voitaisiin hyödyntää niitä tietoja, jotka tällä asiantuntijaryhmällä on olemassa, tulee ensin selvittää, mitä ne ovat. Koska nuorilla aikuisilla tämä kokemuksen tuoma tieto on joko heidän lähihistoriastaan tai nykyisestä elämästä, on se oletettavasti vielä muistissa ja muille siirrettävissä. Pyrin siis tuomaan seksuaalikasvatuksen kehitystyön avuksi tietoa niistä asioista, joita nuoret aikuiset ovat elämässään konkreettisesti kokeneet, mutta joista heillä ei ole ollut riittävästi olemassa olevaa tietoa.

5.1 Laadullinen lähestymistapa tekstien tulkinassa ja luotettavuuden arviointi

Laadullinen tutkimus ei pyri kvantitatiivisen tutkimuksen perinteiden mukaiseen selittämiseen, vaan se pyrkii tekemään käsitykset ymmärrettäviksi. Ulkoisia tekijöitä ei käytetä selittäjinä, vaan käsityksiä tarkastellaan niiden omissa ja aidoissa ajattelu yhteyksissä. Vaikka laadullisessa tutkimuksessa asioita ei pyritä selittämään syyn ja seurauksen suhteella, voidaan ontologinen yhteys asioiden välillä havaita. Tällainen yhteys näkyy vain todellisen tapauksen analyttisen kuvauksen avulla. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämisen kautta selittämään johtopäätöksiin vaikuttavia asioita, jolloin voidaan sanoa ymmärtämisen olevan selittämistä. (Syrjälä ym. 1994: 126.) Laadullisessa tutkimuksessa käsitellään ainutkertaisia tapahtumia tietoisuuden ja ajatusten herättämiseksi. Tällöin ei saada hankituksi tuloksia, jotka kuvaisivat tapahtumien universaaleja lainalaisuuksia. Laadullisen tutkimuksen tulokset ovat ainutkertaisia, tutkijan lähtökohdista ja tutkimuksen kohdejoukosta riippuvia. Tutkijan persoonallisuus, arvot ja historia suuntaavat tutkimuksen kulkua, ja hän voi tutkimuksensa kautta pyrkiä muuttamaan tai kyseenalaistamaan vallitsevia käytäntöjä. (Syrjälä ym. 1994: 77–78.)

Tutkimuksessani pyrin informanttien omaelämäkerrallisia tekstejä tulkitsemalla selvittämään näiden ihmisten osalta puutteellisesti hoidettuja seksuaalikasvatuksen aihealueita. Tällä tavoin saadaan hankituksi tietoa siitä, mitä korjattavaa vallitsevassa kasvatuksessa sen läpikäyneiden mielestä on. Aineistoa analysoin soveltaen sisällön analyysiä siten, että tulkintojani ohjaa valmiina oleva luokitusrunko.

Sekä tekstien tuottaminen että niiden tulkinta ovat tiukasti sidoksissa ympärillä vallitsevaan kulttuuriin. Kokemusten ja toiveiden välittäminen on mahdotonta, jos kertojalla ja vastaanottajalla ei ole yhteistä tietoa maailmasta ja tiedonvälitystavoista. (Eskola 1990: 165.) Etnografisen tutkimuksen luotettavuus perustuu esioletuksen varaan: lähtökohtana on oletus, jonka mukaan tutkittavilla on esimerkiksi jaettu maailmankuva, elämänasenne tai tapa tulkita todellisuutta. ”Etnografia abstrahoituu tutkittavaan ryhmään kuuluvien henkilöiden yksilöllisistä piirteistä.” (Alasuutari 1989: 76.) Tutkimukseni empiirisen osan metodina on siis informanttien omista kokemuksista luomien tekstien tulkinta. Koska itselläni tutkijana on monella tavalla informanttien kanssa yhteinen tutkimuskohteena olevan elämänalan historia, olemme osa samaa kulttuuria, ja olen siksi kykenevä ymmärtämään tutkittavien kokemuksia.

Eskolan ja Suorannan (1996: 11) mukaan laadullisen tutkimuksen aineisto on pelkistetyimmillään ilmiänsultaan tekstiä olevaa aineistoa. Ominaista laadulliselle aineistolle on se, että tutkija ei juurikaan rajoita aineiston tuottajien prosessia. Tähän itsekkin tutkimuksessani pyrin välttämällä mahdollisimman tarkoin vastaajien ajatusten ohjailua. Instruktioksi pyrin antamaan juuri sen verran taustatietoa, kuin kysymyksenasetteluun vastaaminen vaati. Luonnollisesti tekstien tuottamiseen kuitenkin vaikuttaa niiden tuottaminen nimenomaan tutkimusta varten. Aineistojen käsittelyyn vaikuttaakin se, onko teksti syntynyt tutkijan aloitteesta vai hänestä riippumatta (Mäkelä 1990: 47).

Kun määrällinen tutkimus pyrkii hypoteesien oikeellisuuden todisteluun, koittaa laadullinen tutkimus puolestaan laajentaa tajuntaa ja kyseenalaistaa olemassa olevia ajatusmalleja. Yleistettävyyden ja merkitsevyyden ongelmiin törmääminen voidaan tulkita olevan merkki tutkijan eksymisestä. Jos kaikki tutkimuksen lukijat tunnistavat tarkasteltavan ilmiön, voidaan keskittyä siihen, miten pätevä selitys ilmiölle pystytään esittämään. Kun etsitään selityksiä ainutkertaisille tapahtumille, ei tarvitse pohtia sitä, ovatko tulokset yleistettävissä. Ilmiö tulee siis selittää, ei paljastaa sen olemassaoloa. (Alasuutari 1994: 206–209.) Laadullisessa tutkimuksessa ei ole useinkaan mahdollista erottaa toisistaan aineiston analyysivaihetta ja luotettavuuden arviointia. Aineiston analyysin, tehtyjen tulkintojen ja tutkimustekstin välillä liikutaan hyvin vapaasti edestakaisin. Tutkija joutuukin jo työn aikana ottamaan jatkuvasti kantaa sekä analyysin kattavuuteen että tutkimuksensa luotettavuuteen. Tutkimuksen luotettavuuden arviointi onkin laadullisessa tutkimuksessa määrällisestä tutkimuksesta poikkeavaa. (Eskola ja Suoranta 1996: 164.) Tärkeintä on tulkintojen validiteetti, jota pohdittaessa tulee kiinnittää huomio aineiston validiteettiin; aineisto on aitoa silloin, kun tutkimushenkilöt puhuvat tutkijan intentioiden mukaisista asioista. Lisäksi aineiston on oltava relevanttia ongelmanasettelun taustana olevien teoreettisten käsitteiden suhteen. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta ei voi tarkistaa tutkimusta toistamalla, sillä tutkija itse on tutkimuksensa mittarina. (Syrjälä ym. 1994: 129–130.) Laadullisen tutkimuksen arvioinnissa kannattaa kiinnittää huomiota ainakin seuraaviin seikkoihin:

- aineiston merkittävyys ja yhteiskunnallinen tai kulttuurinen paikka
- aineiston riittävyys
- analyysin kattavuus
- analyysin arvioitavuus ja toistettavuus

(Mäkelä 1990: 47–48.)

Tutkimukseni osalta edellä esitetyt tutkimuksen validiteetin kriteerit täyttyvät kohtuullisen hyvin. Aineiston merkittävyyttä kuvaa se, että aiemmissa tutkimuksissa ei kyseisen kohderyhmän mielipiteitä saamastaan seksuaalikasvatuksesta ole juurikaan käsitelty. Yhteiskunnallisen paikan aiheeni täyttää ainakin sillä, että koulun seksuaalikasvatuksen määrän vähennyttä ovat sekä teini-ikäisten synnytykset että raskaudenkeskeytykset lisääntyneet. Aineiston olisin toivonut olevan suurempi, mutta useiden aiheiden kohdalla tapahtui kuitenkin kylläntymistä. Analyysin kattavuudesta tingin tietoisesti: otin tulosten raportointiin mukaan myös yksittäisiä havaintoja silloin, kun katsoin niiden olevan tutkimuskysymykseni kannalta oleellisia. Tulkintojeni seuraamista olen helpottanut liittämällä analyysiin merkittäviä sitaatteja aineistosta, minkä oletan lisäävän analyysini arvioitavuutta.

5.2 Nuorten aikuisten seksuaalikasvatukseen liittyvien arvioiden ja kehittämisehdotusten tutkiminen

Tutkimukseni aineiston keruumenetelmäksi valitsin postikyselyn, jossa informanttien tuli kirjoittaa esseetyyppinen vastaus avoimeen kysymykseen. Koska postikyselyjen palautusprosentin ei voi olettaa nousevan kovin suureksi, katsoin tarpeelliseksi lähettää kyselyn hyvin suurelle joukolle nuoria aikuisia. Etenkin kun informanttien oli määrä vastata avoimeen kysymykseen, joka vielä käsitteli omaa seksuaalisuutta, oletin kadon olevan suurempi, kuin jos olisin käyttänyt valmiit vastausvaihtoehdot sisältänyttä kyselylomaketta. Informantit saivat vastauslomakkeen ohessa kirjeen (liite 1), jossa kerroin tutkimuksestani ja siitä, missä roolissa he, nuoret aikuiset, ovat seksuaalikasvatuksen kehittämisessä. Vastauslomakkeessa (liite 2) varsinaisen aineistonkeruukysymyksen lisäksi oli kysymyksiä, joilla selvitin vastaajaryhmän profiilia.

Valitsin tutkimukseni informantit Jyväskylän yliopistossa perustutkintoa suorittavista opiskelijoista. Tutkimukseeni osallistunut ryhmä on valikoitunut,

hyvin koulutautunut, joukko nuorista aikuisista. Hankin tästä ryhmästä sadan opiskelijan satunnaisotoksen, joista 98:lle lähetin kyselyn; kahden opiskelijan postiosoitetta ei ollut saatavilla. Satunnaisotoksen käyttö yli kymmenestä tuhannesta ihmisestä vähentää muunlaista informanttien valikoitumisen mahdollisuutta, paitsi tietysti sen kannalta, että kaikki heistä ovat yliopisto-opiskelijoita. Satunnaisotosta ei siis käytetty yleistettävyyden vuoksi, vaan siksi, että vastaajien joukko olisi yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa tieteenaloittain monimuotoinen. Maantieteellisestikin otos kattaa melko hyvin koko Suomen, mikä ilmenee informanttien postiosoitteista. Sukupuolijakauma otoksessa oli selvästi naispainotteinen: naisten osuus oli 68 ja miesten 32 prosenttia otoksesta. Tosin yliopiston opiskelijoista suurin osa onkin naisia.

Vastauksia sain takaisin 30, eli 31 prosenttia lähetetyistä kyselyistä. Kun kyseessä ei ole tutkimus, joka pyrkii yleistettäviin tuloksiin, vaan ongelman kvalitatiiviseen kuvailuun, voi määrän olettaa olevan riittävä. Suuri kato ei tietenkään vähennä palautettujen vastausten merkittävyyttä tutkittavana olevan ilmiön selvittämisessä; jokaisen yksilön kokemukset ovat itsessään merkittäviä, ei suhteessa muiden kokemuksiin. Tietenkin epäselväksi jää se, minkä vuoksi ihmiset tähän tutkimukseen joko osallistuivat tai jättivät osallistumatta. On mahdotonta sanoa, millaista tietoa osallistumattomat henkilöt olisivat voineet tarjota. Mutta on kuitenkin myös mahdollista, että näillä ihmisillä ei vain ollut asiaan kommentteja.

Tutkimukseni tulokset jaan aihepiireittäin viiteen eri luokkaan, samoin kuin edellisessä luvussa aiemmista tutkimuksista saamani tiedot. Tutkimukseni tulosten raportoinnissa pyrin tuomaan selkeiden havaintojen ohella esiin niitä asenteita ja piiloviestejä, joita informanttien vastauksista on löydettävissä. Käytän siis metodina laadullista tekstien tulkinnan lähestymistapaa. Tulosten raportointiin olen havainnollistamisen vuoksi liittänyt autenttisia lainauksia vastausteksteistä.

6 TULOKSET

6.1 Lisääntyminen

Vaikka lisääntymistä koskevat asiat ovatkin seksuaalikasvatuksessa yksi perusteellisimmin käsitellyistä aiheista, antoivat informantit paljon kehittämisehdotuksia aiheeseen sekä kritiikkiä saamastaan kasvatuksesta. Vanhimpien vastaajien mukaan se vähäinen seksuaalikasvatus, joka heille on annettu, käsitteli nimenomaan lisääntymistä. Tällaisissa tapauksissa ei oltu valmiita kertomaan niistä asioista, joita oman kokemuksen perusteella nähtäisiin oleellisiksi seksuaalikasvatuksen sisällöiksi. Onkin helppo ymmärtää tällainen asennoituminen, jos käytännössä kaikki tieto on pitänyt itse hankkia, koska koulu ei siinä ole tukenut.

Aivan perustavaa laatuakaan oleviin nuoren ihmisen mieltä askarruttaviin kysymyksiin ei aina osata vastata; jos vanhemmat eivät kykene kertomaan lapselleen, miten nainen tulee raskaaksi, tulisi siitä ainakin koulun antaa tietoa. Jos tyttö saa vasta 14-vuotiaana tietää asiasta, on koulu laiminlyönyt seksuaalikasvatuksen pahasti, etenkin kun silloinkin tieto on saatu ystävältä. Kun tällainen tieto saa nuorena aikaan suurta ihmetystä, olisi suotavaa, että tiedonlähteen luotettavuus ei aiheuttaisi hänelle enää suurempaa epävarmuutta.

Raskaaksi tulon mahdollisuus kuukautiskierron eri vaiheissa tulisi opettaa niin tytöille kuin pojille. Koska pelko raskaaksi tulemisesta aiheuttaa tytöissä syyllisyyden tunteita, tulisi poikienkin ymmärtää, että tyttöjen pidättäytyminen yhdynnästä saattaa liittyä pelkoihin ja hedelmöitymisen kannalta todennäköisimpiin päiviin. Pitäisi jakaa myös tietoa kaikesta siitä, mitä tapahtuisi, jos tulisi raskaaksi. Se auttaisi nuoria käsittelemään omaa seksuaalisuuttaan ja sitä, milloin kokee olevansa valmis sukupuolielämään toisen kanssa. Toivotaankin, ettei keskustelu raskaaksi tulemisesta olisi pelkoja herättävää, vaan

että käsiteltäisiin asiallisesti hedelmöitymistä ja sen todennäköisyyksiä, raskautta sekä raskauden ehkäisyn eri vaihtoehtoja ja luotettavuutta. Koska aborttiluvut ovat kääntyneet uudelleen kasvuun, tahdottaisiin seksuaalikasvatuksessa tehostettavan ehkäisyn opettamista. Vastuu itsestä on jokaisen omissa käsissä, mutta seksuaalisessa kanssakäymisessä se ei ole riittävää vastuunottoa.

” – vastuuta itsestä, toisesta ja siitä mahdollisesta kolmannesta pitää korostaa.”

Ehkäisystä puhuttaessa tulisi kouluopetuksen antaa tietoa eri ehkäisymenetelmien hyvistä ja huonoista puolista tasavertaisesti. Ehkäisypillereistä saatetaan seksuaalikasvatuksessa antaa sellainen kuva, kuin ne olisivat ”vapaus, onni ja autuus”. Nuorille tulisi kertoa pillereiden myönteisten vaikutusten, mm. kuukautiskierron säännöllisyyden ja ehkäisyn varmuuden, lisäksi haitoista, kuten mielialamuutoksista, verenpaineen noususta ja haluttomuudesta. Sitäkään ei pidä jättää mainitsematta, että monissa tapauksissa eri pillerimerkkien joukosta löytyy se, joka on haittavaikutuksiltaan kaikkein vähäisin. Nuorille saattaa olla epäselvää se, että ehkäisypillerien käyttö ei sulje pois myöskään kondomin käyttöä. Kuitenkin tällainen kaksoisehkäisyn opettaminen viittaa siihen, että nuoria kehoitetaan käyttämään pillerien lisäksi kondomia sen vuoksi, ettei satunnaisista suhteista saa sukupuolitautitartuntaa. Tämä näkemys hän taistelee sitä opetusta vastaan, jossa ehkäisypillereitä suositellaan vakituudessa parisuhteessa elävien ihmisten raskaudenehkäisykeinoksi. Jälkiehkäisy on nähtävästi hyvin tuttu termi nuorille, mutta käytännönläheisempää opetusta aiheesta kaivattaisiin; miksi ja milloin siihen on tarvetta, ja kenen luokse tulee tällöin kääntyä. Korostettava olisi ehdottomasti sitä, ettei jälkiehkäisyä tule pitää nimenomaisena ehkäisykeinona. Kun tätä asiaa informantit korostavat ja samalla käyttävät jälkiehkäisyn rinnalla ikään kuin selittävänä termiä ‘katumuspilleri’, voi havaita syyn tämän termin säilymiselle kielessä: Jos kerran jälkiehkäisy valitaan menetelmäksi muun ehkäisyn puuttuessa, on ymmärrettävää, että termi

‘katumuspilleri’ pysyy käytössä. Jos kyse olisi aina siitä, että jälkiehkäisyä tarvitaan muun ehkäisyn petettyä, ei olisi syytä katua eikä käyttää kyseistä termiä. Erään vastaajan kokemusten mukaan torstaiammut ja viikonloput ovat aikoja, jolloin 16–17-vuotiaat tytöt ovat lääkärien vastaanotoilla jonottamassa jälkiehkäisyä. Lisäksi hän on sitä mieltä, että kouluissa tulisi korostaa sitä, että abortti ei missään nimessä ole ehkäisykeino. Näinkin nimittäin monet lukioikäiset tytöt saattavat ajatella. Koska suurin osa teineistä ei odota ensimmäistä yhdyntää niin kauan, jolloin raskaus olisi vähintään varteenotettava vaihtoehto, tulisi ehkäisyn opetus aloittaa riittävän varhain.

” – – parempi sekin, että kumi on välissä, kuin että pillerijonossa tai sairaalassa iskee katumus...”

Ehkäisyn tärkeydestä ja merkityksestä voidaan seksuaalikasvatuksessa puhua myös niin paljon, että oppilaille jää mieleen kyky ‘oman itsensä herrana’ olemisesta, kunhan vain noudattaa sääntöjä. Kuitenkaan kaikesta ei itse voi aina määrätä, kuten esimerkiksi lasten saannista, joka on lahja. Sellaisena siitä pitäisikin puhua, eikä rangaistuksena vastuuntunnottomuuden vuoksi.

”Ehkäisyn tärkeys juurtui mieleeni niin syvään, että mieleeni ei koskaan tullut, että jotkut eivät voi edes saada lapsia.”

Lapsettomuudesta pitäisi seksuaalikasvatuksessa puhua jo senkin vuoksi, että ihmiset oppisivat kunnioittamaan toisten yksityisyyttä. Niin nuoret kuin vanhatkin ihmiset syyllistyvät siihen, että kyselyillään tuttavapariskuntien lasten hankinnasta he aiheuttavat epämiellyttäviä tilanteita sellaisille pareille, joille lasta ei ole tiedossa.

”Jatkuvat ‘no koskas teillä...’ -tiedustelut eivät ole kohteliaita, olipa lapsettomuus pakon sanelemaa tai oma valinta.”

6.2 Fysiologia ja seksuaalisuuden ongelmat

Seksuaalikasvatus ei saisi jättää huomioimatta sitä, että fyysisesti nopeimmin kehittyvienkin lasten tulisi saada riittävän aikaisin tietoa ihmisen kehittämisestä ja murrosiän muutoksista. Muutokset omassa kehossa aiheuttavat hämmennystä, mitä lisää kehittyminen omiin ikätovereihin verrattuna eri aikaan. Jos lapsella ei ole tällöin saatavilla tietoa murrosiän fysiologisista muutoksista, jää hän melko yksin ongelmaksi kokemansa asian kanssa. Avoin keskustelu riittävän aikaisin ehkäisisi myös fyysiseen kehittymiseen liitettävien paikkansapitämättömien uskomusten syntymistä. Opettajien tulee ottaa huomioon se, etteivät kaikkien lasten vanhemmat kehtaa puhua lastensa kanssa ihmiskehosta ja siinä tapahtuvista muutoksista. Siksi lapsille olisikin riittävän varhaisen ajankohdan lisäksi puhuttava asioista reilusti ja oikeilla nimillä. Opetuksen tulee luoda lapsille ja nuorille sellainen tunne, ettei omassa vartalossa ole mitään hävettävää, sellaista josta ei voisi puhua tai jolle ei löytyisi hyväksyttävää nimitystä. Jakoa poikien ja tyttöjen juttuihin ei tulisi tehdä, vaan käsitellä kummankin sukupuolen fysiologiaa ja kehitystä yhdessä, jolloin syntyisi mielikuva ihmisten kehittämisestä luonnollisena asiana, jota ei pidä hävetä. Sekä tyttöjen ensimmäisistä kuukautisista että poikien ensimmäisistä siemensyöksyistä pitäisi antaa muutakin tietoa, kuin pelkästään biologinen määritelmä.

”Enemmän opetuksessa saisi olla mukana tunnepuolta; miltä tuntuu pojista, kun ensimmäinen siemensyöksy tulee. Sehän aiheuttaa hämmennystä.”

Nuorille tulisi suositella omaan kehoon ja sen seksuaalisiin toimintoihin tutustumista rauhassa, itsekseen. Vasta kun tietää, mitä omassa kehossa tapahtuu seksuaalisen kiihottumisen ja laukeamisen seurauksena, kannattaa harkita toisen

ihmisen päästämistä kajoamaan omaan vartaloon: tieto siitä, mitä itselle tulee yhdynnässä tapahtumaan, vapauttaa siitä pelosta, että omassa kehossa tapahtuisi jotain ennalta arvaamatonta ja hävettävää. Luonnollisesti seksuaalikasvatuksessa tulisi käsitellä myös vastakkaisen sukupuolen fysiologisia toimintoja, jotta yhdyntätilanteesta ei muodostuisi sellaista, että kumppanin toiminnot aiheuttaisivat liiaksi päänvaivaa. Kun seksuaalinen herääminen saa aikaan uusia tuntemuksia ja olotiloja, olisi hyödyllistä, että nuori tietäisi sellaisten tuntemusten olemassaolosta ja nimityksistä. Toki epätietoisuus voi synnyttää myös huvittuneisuutta, kun esimerkiksi orgasmin koettuaan nuori ei tiedä, miksi sitä kutsutaan. Seksuaalikasvatus onkin liiaksi keskittynyt sukuelimissä tapahtuvien anatomisten ja suvunjatkamiseen liittyvien muutosten opettamiseen. Enemmän pitäisi jakaa tietoa nautintoon liittyvästä fysiologiasta.

Yhdynnässä seksuaalisuuden ongelmat ovat usein henkisiä, mutta myös anatomiaan ja fysiologiaan liittyviä ongelmia kohdataan usein. Näissä tapauksissa on kuitenkin olemassa hyvin usein jokin keino ratkaista ongelma, jos ihmisillä vain on tietoa. Yhdyntäkivuista seksuaalikasvatuksessa tulisi puhua, mutta vielä tärkeämpää on opettaa keinoja näiden kipujen välttämiseksi. Pojille tulisi korostaa sitä, että kivuttoman yhdynnän onnistumiseksi useimmat naiset vaativat riittävän pitkää esileikkiä. Tässäkään asiassa ei pelkkä maininta riitä, vaan pitäisi saada konkreettista tietoa siitä, mitä kaikkea esileikki voi pitää sisällään.

”Koska häveliäisyyttä ei tässä opetuksessa tulisi olla, ei pitäisi myöskään olla vaikeaa puhua pettingistä ja esileikeistä.”

Koska kuitenkin ihmisten anatomia ja fysiologia poikkeavat toisistaan, ei aina pelkkä esileikki riitä kivuttoman yhdynnän takaamiseksi. Niin naisten kuin miestenkin sukuelimissä on kokoeroja, ja joskus yhdyntä voi tuntua tästä syystä mahdottomalta. Pitää korostaa, että yhdyntä on lopetettava, jos toinen niin tahtoo. Siitäkin nuorille tulisi kertoa, että kaikilla naisilla ei vagina kostu riittävästi, ja

että tällöin on mahdollista käyttää liukasteita apuna. Vaikka naiselle saattaa olla henkisesti vaikeaa se, että joutuu turvautumaan tällaisiin apukeinoihin, on nuoria tähän rohkaistava ja selitettävä, että yhdynnän onnistumiselle sillä on vain myönteisiä vaikutuksia. Näin myös poikien kannalta, sillä liian 'kuiva' yhdyntä voi aiheuttaa yhtä lailla kipua penikseen kuin emättimeen.

Keskustelun ja kyselyn merkitys on ehdoton, kun ongelmia seksuaalisuudessa ja sukupuolielämässä tulee vastaan. Jos suhteen henkinen puoli ei ole kunnossa, voi olla vaikeaa päästä yli esimerkiksi epäonnistuneiden yhdyntöjen aiheuttamista itsesyytöksistä. Nuorten suhtautumista pornoon ja sen antamiin roolimalleihin on käsiteltävä seksuaalikasvatuksessa, koska nuorten suorituspainet ainakin ensimmäisessä yhdynnässä liittyvät usein siihen, miten heidän odotetaan suoriutuvan ja mistä nämä odotukset syntyvät. Kokemattomat nuoret kohtaavat hyvin usein ongelmia yhdynnässä toivottavaan lopputulokseen pääsemisessä. Siitä pitäisi seksuaalikasvatuksessa puhua, että nuorilla miehillä hidask Erektion saaminen tai sen nopea katoaminen on keskustelemalla ja kyselemällä selvitettävissä olevia ongelmia. Myös sitä pitäisi korostaa, että ennenaikainen siemensyöksy on yleistä ensimmäisissä yhdynnöissä. Kun kumpikin osapuoli on tietoinen siitä, että ihmiset kokevat tällaista, on psyykkisesti helpompi jatkaa sukupuolielämää.

”Yksi ongelma oli, että poikaystäväni laukesi liian pian, muutaman työpöydän jälkeen. Olin hämmentynyt. Kukaan ei ollut kertonut minulle, että juuri tämä on hyvin yleinen ongelma nuorilla miehillä. Kuvittelin että vain me emme onnistuneet!”

Naisten ja miesten välisistä eroista orgasmin saamisessa pitäisi koulussakin antaa tietoa. Vaikka koulussa opetetaan, miten yhdyntä käytännössä tapahtuu, opettaa vasta kokemus sen, miten paljon vaikeampaa on laukeamiseen pääseminen naisilla kuin miehillä. Seksuaalikasvatuksen toivottaisiin antavan nuorille tietoa

siitä, mitä eri tapoja on tuottaa naiselle tyydytys ja mistä löytyy naisen herkimmät erogeeniset alueet. Tulisi myös painottaa sitä, että orgasmin saavuttaminen on hyvin paljon kiinni siitä, miten vapautuneesti nainen uskaltaa antaa omien fyysisten tuntemusten hallita tilannetta. Vastauksista käy ilmi, että naiset pitävät vaikeuksia orgasmin saamisessa omina ongelminaan, ei yhteisinä. Mutta eikö kyse ole nimenomaan yhteisestä ongelmasta, jos nainen pystyy saamaan orgasmin itsetyydytyksessä, mutta ei partnerin kanssa?

”Kun olimme jo jonkin aikaa rakastelleet, ja oppineet uutta toisistamme, aloin murehtia sitä, etten koskaan saanut orgasmia. En yhdynnässä, enkä silloin kun poikaystäväni hyväili minua. Vain yksin. Kuvittelin, että minussa oli jotain vialla. Tästäkin olisin toivonut kuulevani, ettei vika ole minussa, siis vartalossani, vaan ajatuksissani, ja tämäkin vaatisi kauan aikaa, enkä ole ainut jolla on tällaisia ongelmia.”

Jos parisuhteessa toinen on seksuaalisesti selvästi toista haluttomampi, voi suhteen kestävyys joutua koetukselle. Kun ollaan sitä mieltä, että etenkin naisen ajoittainen haluttomuus on miehelle vaikeaa, herää kysymyksiä sukupuolten välisistä eroista tässä asiassa: Ovatko naiset yleensä miehiä haluttomampia, ja jos ovat, niin onko syynä fyysiset vai psyykkiset tekijät? Vai onko kyse siitä, että naiset oppivat edelleen rooliin, jossa on oltava tyytyväinen miehen halujen mukaan elämisestä? Tästä asiasta ei vastaajan mielestä välttämättä tarvitsisi siinä iässä tietääkään, jolloin seksiä toisen ihmisen kanssa vasta aloitellaan. Ehkä kuitenkin olisi hyvä luoda nuorille sellainen kuva seksuaalisuudesta, että nainenkin saa haluta seksiä ja myös ilmaista halunsa. Ajoittaiseen haluttomuuteen liittyy sellaisia tekijöitä, esimerkiksi ehkäisytabletit, jotka itsestä riippumattomista syistä aiheuttavat näitä ongelmia. Olisikin hyvä opettaa nuorille, että syitä haluttomuuteen kannattaa etsiä muualtakin kuin vain itsestään. Päinvastainen libidon ääripää on myös joillekin ongelma; olisikin kerrottava myös siitä, että

seksi voi aiheuttaa riippuvuutta, ja että tällaisiinkin ongelmiin löytyy seksuaaliterapiasta apua.

6.3 Sukupuolitaudit

Useimmat maininnat sukupuolitautilien opetuksesta olivat sellaisia, joista saa kuvan siitä, että kyseinen aihe on yleisimmin käsiteltyjen joukossa koulun seksuaalikasvatuksessa. Yllättävää on se, että termi 'ehkäisy' liitetään vain raskauden välttämiseen, ei sukupuolitaudeilta suojautumiseen. Ehkäisyn kahden eri merkityksen korostamattomuus opetuksessa selittää osaltaan sitä, että useiden ihmisten mielestä ehkäisy on hoidettu, kunhan on muistanut ottaa pillerit säännöllisesti. Yleisimmin informanttien vastauksista saa käsityksen, että sukupuolitautilien opetus koetaan negatiivissävytteisenä. Tämä ilmenee joko suoraan vastauksista tai käytettävästä terminologiasta, kuten esimerkiksi 'tautivalistus'. Sukupuolitaudeista tulisi koulussa puhua niin, että opetus ei herättäisi turhia pelkoja eikä saisi seksiä tuntumaan likaiselta ja vaaralliselta.

Myös sellaisia kokemuksia koulun seksuaalikasvatuksesta on saatu, ettei siinä ole käsitelty riittävästi sukupuolitauteja. Olisi käsiteltävä etenkin sitä, miten sukupuolitaudit tarttuvat ja mitä ne voivat aiheuttaa hoitamattomina. Nimenomaan sukupuolitautilien opetuksen yhteydessä tulisi korostaa kondomin käytön merkitystä, ja harjoitella sen käyttöä. Vaikka itse yhdynnässä kondomia olisikin käytetty, voi tartunnan silti saada esimerkiksi suuseksin yhteydessä. Tästä nuorille tulisi antaa tietoa kondomin käyttöä opettaessa. Kondomien jakamista oppilaille kannatetaan, mutta samassa yhteydessä paljastuu ongelma, joka piilee siinä, että kondomi olisi aina ja missä vain oltava saatavilla. Onkin tarpeellista opettaa nuorille, että ehkä paras paikka säilyttää kondomit niin että ne pysyvät ehjinä on oman yöpöydän laatikko. Siitä läheltä löytynee lisäksi hyvä paikka yhdynnälle.

”Kannatan muuten kondomien jakamista kouluissa! Myös tyttöjen kukkarosta pitäisi aina löytyä kondomi.”

6.4 Seksuaalinen nautinto

Ylivoimaisesti selkeimmin nuoret aikuiset tuovat esiin sen, että seksuaaliseen kanssakäymiseen liittyy erittäin tärkeänä osana tunteet ja toisesta välittäminen. Seksi olisikin hyvä liittää keskusteluun seurustelusta ja yhdessäolosta. On oleellista käsitellä seksin muitakin osa-alueita kuin yhdyntää, ja korostaa pitää sitä, että seksuaalisuus on iloinen asia. Opetuksessa haluttaisiinkin painottaa sitä, että seksuaalisuus on rikkaus, myönteinen asia, joka kuuluu kahden ihmisen väliseen rakkauteen ja vakiintuneeseen parisuhteeseen.

”Silloin kun voi näyttää toiselle alastomuuden päivänvalossa ja ilman viinaa. Hihittelemättä. Rakastuneena. On ilmeisesti valmis seksuaaliseen kontaktiin.”

Kyse on tasapainoisen ihmisen normaaliin elämään kuuluvasta asiasta, jota ei tarvitse eikä saa hävetä. Tässä yhteydessä pitää tietenkin keskustella myös siitä, millaisia kokemuksia yhden illan seksisuhteet saattavat tarjota. Jotta välttyään moralisoinnilta, jota vastaan nuoret saattavat kapinoida, tulee myönteisistäkin vaikutuksista puhua. Ongelmaksi on koettu se, että kun seksuaalisuudesta keskustellaan, ei siihen liitetä lainkaan tarpeeksi tietoa sen nautinnollisuudesta.

”Ensimmäisenä mieleeni tulee se, että koulussa kukaan ei kerro (eivätkä koululaiset taatusti keskustele asiasta keskenään) miltä seksuaalisuus TUNTUU. Seksiin, seksikokemuksiin ja seksipartnereihin liittyy koko joukko tunnemaailman asioita ekstaasista syvään pettymykseen.”

Kaikki fantasiat täyttävän seksipartnerin kriteereihin kuuluneen oleellisesti ulkonäkö. Seksiin ulkonäkö ei kuitenkaan välttämättä vaikuta; vaikka olisi minkä kokoinen ja näköinen tahansa, on seksi aina samanlaista. Siitä pitäisikin seksuaalikasvatuksessa keskustella, luoko seksin kyllästävä nuorisomedia mitään muuta kuin turhia toiveita aina vain paremman kumppanin valloittamisesta. Tällaisen nuorisokulttuurin vaikutusta lienee sellainenkin mielipide, että jos omaa vartaloaan ei opi muuten rakastamaan, tulisi saada ohjeita siitä, miten vartalon voi muokata rakastettavaksi.

Olisi tärkeää opastaa nuoret tutustumaan itseensä ja seksuaalisiin tuntemuksiinsa rauhassa yksin. Kun on tietoinen ja varma omista fyysisistä toiminnoista ja nautinnon tunteista, on helpompi nauttia kahden ihmisen välisestä tunteesta. Itsetyydytyksen merkitystä seksuaaliseen kehittymiseen ja nautinnon saamiseen myös parisuhteessa pitäisi tuoda seksuaalikasvatuksessa esille. Tässä yhteydessä on suositeltavaa puhua kahden ihmisen mahdollisesti erisuuruista seksuaalisista tarpeista sekä siitä, että osa ihmisistä tarvitsee itsetyydytystä nautinnon saamiseksi myös kahdenkeskisessä seksissä. Vieläkin on olemassa vanhempia, jotka toruvat lapsiaan itsetyydytyksestä sen häpeällisyyden vuoksi. Tähän seksuaalikasvatuksen toivotaan ottavan kantaa, jotta näitä vanhempia tulisi mahdollisimman vähän enää lisää.

Nuoria tulisi opastaa suhtautumaan maltillisesti omaan seksuaalisuuteensa korostaen sitä, että kaikkea ei tarvitse ennättää kokea vielä teini-ikäisenä. Rajoittaa tai painostaa ei ketään pitäisi, mutta ajatuksia tulisi herättää siitä, että iän ja elämäkokemuksen karttumisella saattaa olla suuri merkitys erilaisten seksuaalisten kokemusten onnistumiselle.

”Itse en uskonut mitään, mitä opettaja kertoi. Kokeilin kaikkea mahdollista miesten kanssa. Nyt vasta myöhemmin olen tajunnut, että se opettaja oli oikeassa. Seksi kuuluu todelliseen rakkauteen.”

Omassa seksuaalisuudessa asenteet, tunteet ja tarpeet muuttuvat useita kertoja elämän aikana, mikä seksuaalikasvatuksessa on syytä ottaa esille. Nuorena seksi saattaa olla huomattavasti selvempää kuin hieman vanhempana, jolloin mukaan tulee enemmän parisuhdekiemuroita. Kuitenkin on sellaisiakin mielipiteitä, että nämä asiat ovat vielä ensimmäisiä kokemuksiaan odotteleville nuorille turhan kaukaisia ja siksi vaikeita ja ehkä tarpeettomiakin opettaa. Siitä kuitenkin toivotaan keskusteltavan, miten suuri merkitys seksuaalisuudella on siihen, miten tyytyväisenä ihminen elämänsä kokee. Kun toisaalta pyydetään korostamaan sitä, että seksiin ei tarvitse ryhtyä vain ollakseen kumppanille mieliksi ja toisaalta sitä, että rakkaus on edellytys hyvälle seksuaaliselle parisuhteelle, kohdataan paradoksi. Eikö kuitenkin kumppaniaan rakastava ihminen tahdo ymmärtää toisen suurempaa halua ja löydä ratkaisua asiaan?

Rakkaus saattaa olla myös petollinen, etenkin ilman vastarakkautta. Nuoria tyttöjä pitäisi kehottaa vakavasti harkitsemaan seksuaaliseen kanssakäymiseen ryhtymistä selvästi vanhempien poikien kanssa. Kun itse rakastuneena suostuu yhdyntään vanhemman pojan kanssa, saattaa pahimmassa tapauksessa jälkeinpäin tuntua siltä, että on tullut raiskatuksi.

”Olin niin rakastunut, etten nähnyt mitä hän oikeasti halusi.”

Kun puhutaan seksiin liittyvästä vastuusta, pitää siis korostaa myös vastuuta toisen tunne-elämästä, ei ainoastaan raskauden tai tautien mahdollisuudesta. Seksi etenkin ensimmäisellä kerralla olisi todennäköisesti miellyttävintä, jos se olisi kahden ihmisen molemminpuolista rakkauden osoittamista. Lämpimästi voidaankin suositella malttamista ja rakkaan ihmisen odottamista sen sijaan, että ehdoin tahdoin pitäisi hyväksyttävyyden saavuttamiseksi hankkia ensimmäinen yhdyntäkokemus. Koska ensimmäinen kerta tuntuu useista ihmisistä muutenkin kömpelöltä, on opetuksessa hyvä korostaa sitä, että mikään auton takapenkki ja

syrjätie ei ole paikkana varmasti miellyttävin sitä suurta hetkeä varten. Tärkeää on myös kertoa siitä mahdollisuudesta, ettei heti tarvitse edetä loppuun saakka, vaan hyväilemällä opetella tuntemaan toista ja sitä, mikä tuntuu hyvältä. Samalla saa varmasti käytännön oppia toisen anatomiasta, mikä lienee hyväksi itse yhdynnän onnistumiselle.

”Ainakin ensimmäisellä (ja muutamalla seuraavallakin) varsinaisella yhdyntäkerralla mielessä pyöri useita kysymyksiä siitä, miten tulee liikkua (rytmissä) tai mihin penis laitetaan, ja tuntui siltä, ettei kumppanikaan sitä aivan varmasti osannut suunnata...”

Seksuaalikasvatuksessa ei pidä unohtaa sitä, että onnistuakseen rakastelu vaatii aikaa, harjoittelua ja kahden ihmisen avointa suhdetta. Koska seksi ei ole kaikille samanlainen asia, on huomattava se, että uuden partnerin kanssa rakastelun opettelu ja toiseen tutustumisen sykli lähtee joka kerta lähes alusta liikkeelle. Opetuksen tulisi korjata poikien käsityksiä siitä, että ejakulaation jälkeen yhdyntä on suoritettu naistakin tyydyttävästi. Esileikin keinoista puhuttaessa pitäisi suositella niiden käyttöä myös yhdynnän jälkeen. Siitäkin pitäisi keskustella, mistä nuoret saavat tietoa hyvän seksin sisällöstä sekä siitä, ovatko hankitut tiedot yleispäteviä.

”On ollut huvittavaa huomata, millaisia kaavoittuneita harhakäsityksiä miehillä on siitä, mistä KAIKKI naiset pitävät.”

Vammautuneiden ihmisten seksuaalisuudesta toivotaan myös koulussa keskusteltavan, etenkin sen vuoksi, että vammaisten kyvystä kokea seksuaalista nautintoa on vallalla kummallisia käsityksiä. Oletetaan, että esimerkiksi sokeat eivät tiedä, miten rakastellaan, joten se pitäisi heille jotenkin näyttää.

”Tietääkseni eräässä paikassa on sellainen nukkepari ihan ilmeisesti meitä ‘sokkoraukkoja’ varten.”

Vammaisiin kohdistuvat kummalliset käsitykset tulee kitkeä pois, ja koulun seksuaalikasvatuksen tulisi tähän työhön osallistua. Liikkeelle voisi lähteä vaikka sen seikan käsittelyllä, ettei rakastelussa tarvita silmiä. Monikohan näkevä ihminen on kokenut ongelmalliseksi rakastelun pimeässä tai epänautinnolliseksi rakastelun silmät kiinni?

6.5 Seksuaalisosiologia

Seksuaalikasvatuksessa tulisi ottaa huomioon se, että jokainen oppilas on yksilö, jolla on omat arvot ja normit myös omaan seksuaalisuuteensa liittyen. Kaikki murrosikäiset eivät ole yhtä tiedonhaluisia, mikä johtuu siitä, ettei seksi vielä silloin tunnu itselle ajankohtaiselta asialta. Joillakin nuorilla on vaikeuksia oman seksuaalisuutensa hyväksymisessä, ja jos näin on siinä vaiheessa, kun seksuaalisuutta koulussa käsitellään, voi asiat tuntua vain muita ihmisiä koskettavilta. Ihmisten yksilöllisestä seksuaalisen kehittymisen ajoittumisesta oppilaiden olisi hyvä saada tietoa, jotta pystyisi ymmärtämään itseään.

”Tämä kuulunee normaaliin kehitykseen, mutta eipä sitä vielä kouluikäisenä tajunnut, kenties ennemminkin piti itseään omituisena, kun ei vielä ollut kovin kiinnostunut seksistä.”

Mielekkäämmäksi tällaiselle oppilaalle ei kasvatusta varmasti tee se, että opettaja lähtee seksuaalikasvatuksessaan liikkeelle siitä, että jokainen 13-vuotias on ollut tai on ainakin lähiaikoina aikeissa olla sukupuoliyhteydessä. Samanlainen ongelma syntyy luokan heterogeenisyyden vuoksi silloin, kun halutaan kuunnella nuoria enemmän ja määrätä tiukkoja sääntöjä vähemmän; osalle oppilaista tämä sopii, mutta monet kaipaavat selkeiden normien antamista. Koska kaveripiiri

vaikuttaa hyvin paljon murrosikäisen valintoihin, saattavat seksiin liittyvät normit syntyä sen mukaan, miten sosiaalinen ympäristö seksuaalisuutta ilmentää. Koulun tulisi painottaa sitä, että seksuaalisesti kokeneen roolin hankkimisen nimissä ei ole syytä ryhtyä seksisuhteisiin, ja sitä että kaveripiireissä kerskaillaan usein olemattomilla kokemuksilla.

Opettajan tulee puhua seksuaalisuudesta rehellisesti ja asioiden oikeilla nimillä, sekä keskustella oppilaiden kanssa aiheesta avoimesti. Oppilaiden kehitystaso ja sosiaalinen kasvu on kuitenkin oltava selvästi opetusta ohjaava tekijä. Opettaja, joka hyväksyy ja tiedostaa oman seksuaalisuutensa ja tuo näin ilmi seksuaalisuuden luonnollisuuden normaalissa elämässä, pystyy luultavimmin välttämään seksuaalisuuden jäämistä tabuksi, ala-asteellakin.

”Opettajakin oli asiasta hieman hämillään, eikä tiennyt miten olisi asiansa sanonut. Tällaisessa tapauksessa asiasta, siis seksuaalisuudesta ja seksistä, tulee jotenkin epäluonnollinen asia, eikä siitä sitten myöhemminkään murrosiässä kehtaa puhua kenenkään kanssa.”

Päinvastaisia ovat ne kokemukset, joissa seksuaalisuudesta puhutaan kouluaikana luontevasti ja niin paljon, ettei luokassa ketään jännitä puhua esimerkiksi yhdynnästä muiden edessä. Myönteiseen suhtautumiseen opettamisen ongelmaksi nähdään se, että seksuaalikasvatuksen pelätään johtavan liian aikaisiin seksikokemuksiin. Ollaan jopa sitä mieltä, että pieni pelko olisi omiaan etsittäessä omaa seksuaali-identiteettiä. Oman seksuaalisuuden oppimisen kannalta on kuitenkin hyvä, että saa kuulla asiantuntevampienkin ihmisten kuin kaverien tai median mielipiteitä aiheesta. On tärkeää pohtia nuorten kanssa sitä, mikä seksissä on normaalia tai epänormaalia, ja mistä seksuaalisuuden normit syntyvät. Nykyinen seksuaalikasvatus saattaa esittää esimerkiksi homoseksuaalisuuden edelleen epänormaalina, mikä ilmenee siinä, että opettajia pidetään asenteellisina

ja kyvyttöminä puhumaan homoudesta. Seksuaalisten suuntautuneisuuksien ja mielihalujen kohdalla onkin vaikea vetää rajaa hyväksyttävän ja epänormaalin välille. Siitä kuitenkin ollaan yksimielisiä, että toisen minkäänlainen pakottaminen tai painostaminen seksiin ei ole hyväksyttävää, ja tätä opetuksessakin toivotaan painotettavan. Opetus suojelee osaltaan etenkin tyttöjä joutumasta tiedon puutteen vuoksi hyväksi käytetyksi ja sosiaalisesti huonoon valoon..

”Sitten, kun kävi vahinko, tytölle suututtiin ja häntä syytettiin ja haukuttiin huonoksi tytöksi, kun joku poika tai mies oli käyttänyt häntä hyväkseen ja tehnyt hänelle asioita, joista hänellä ei ollut aavistustakaan.”

Vanhemmista miehistä varoittaminen koetaan suotavaksi, mutta pitää muistaa, että onnellisessa suhteessa itseään vanhemman pojan kanssa oleva tyttö saattaa kokea varoitukset loukkaavina. Totuuksia kuitenkin voidaan esittää, esimerkiksi siitä, että hyväuskoisuus johtaa joissain tapauksissa siihen, että luottamus miehiin häviää ja korvautuu pelolla. Vammaisiin kohdistuvan seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisemiseen on vaikea keksiä keinoja. Seksuaalikasvatuksen mahdollisuudeksi nähdäänkin ennemminkin mahdollisen uhrin kuin rikollisen asennekasvatus, vaikei tietämättömyyden uskotakaan olevan läheskään aina syynä.

”Seksuaalikasvatuksen pitää olla sellaista, että sen avulla voidaan antaa ihmiselle hyvä itsetunto, jotta hän tajuaa, ettei hyväksikäyttöön saa eikä tarvitse alistua.”

Vastuun kantamista etenkin toisesta ihmisestä tulee tähdentää. Uskollisuuden merkitys on yksi oleellinen opetettava asia, kun käsitellään vastuun ottamista toisen ihmisen psyyken terveydestä. Vastuu ja sitoutuminen kuuluvat oleellisesti myös kristilliseen vakaumukseen, jota seksuaalikasvatuksen ei pitäisi jättää

huomiotta. Vastuuta korostettaessa on mainittava myös se seikka, ettei kukaan kanna toisen puolesta vastuuta tekojen seurauksista.

Vielä nykyäänkin, huolimatta tasa-arvon kehittymisestä seksuaalisuudessakin, halutaan oppilaiden kanssa keskusteltavan eri sukupuolten yhtäläisestä oikeudesta seksiin. Käsitteet siitä, että poika herää seksuaalisesti itse, mutta tytön on odotettava aviomiehensä hänet herättävän, tulee jo vihdoin poistaa.

”Naisena painotan sitä, ettei seksuaalisuus kuulu pelkästään miehille, vaan myös naisen kuuluu saada tarpeensa tyydytettyä.”

Eroa tyttöjen ja poikien juttuihin ei seksuaalikasvatuksen pidä tehdä; kun sekä miehen että naisen seksuaalisuudesta puhutaan yhteisesti, lisääntynee miestenkin ymmärrys ja kunnioitus vastakkaisen sukupuolen tarpeita kohtaan. Miehet ovat saaneet omaan sukupuoleen keskittyvän seksuaalikasvatuksen perusteella jopa sellaisia käsityksiä, että jossain vaiheessa nainen vain antaa periksi ja päästää miehen tyydyttämään tarpeensa. Miehen ja naisen kuva seksuaalisena olentona saattaa muodostua nykynuorille yhä useammin pornon välityksellä. Keskustelu siitä, millaiset rooli-odotukset porno luo eri sukupuolille, olisi tervetullutta, jotta nuoret ymmärtäisivät pornografisen materiaalin olevan tehdyn useimmiten miehisiä tarpeita vastaavaksi.

Seksuaalisten suuntautuneisuuksien kirjoja pitäisi koulussa käsitellä etenkin suvaitsevaisuuden näkökulmasta. Avuksi tähän asennekasvatukseen on varmasti sen asian selväksi tekeminen, ettei esimerkiksi homoseksuaalisuus ole valinta. Kun ihminen kertoo ystävänsä kokeneen seksuaalikasvatuksessa syrjintää lesboutensa vuoksi, mutta epäilee silti, kannattaako heteroluokkaa valistaa homoseksuaalisuudesta, on hänen itsensäkin sama kasvatus ollut kaiketi puutteellista tämän aiheen osalta; nähtävästi hänelle ei ole kerrottu, miten suurella todennäköisyydellä joka luokalla on ainakin yksi seksuaalisiin vähemmistöihin

kuuluva oppilas. Sekin olisi opetettava, ettei erilainen suuntautuneisuus päälle päin näy. Seksuaaliseksi vähemmistöksi voidaan luokitella myös vammaiset, sillä heidän seksuaalisuuttaan ei osata pitää luonnollisena. Vammaisuuden ja seksin ei katsota olevan sovelias yhdistelmä.

Seksuaalisuudesta, seksin osuudesta siihen sekä seurustelusta heräävien kysymysten ja valintojen kanssa tuskailevia nuoria on kehotettava ottamaan rauhallisesti oman identiteettinsä muodostumisen kanssa.

*”Aina, ei edes aikuisena, osaa suhtautua seksuaalisuuteensa oikein.
Tämä voisi olla helpottava tieto epävarmalle nuorelle.”*

6.6 Vastaajien asenteista seksuaalikasvatukseen

Saamieni vastausten perusteella koulun seksuaalikasvatus katsotaan hyvin merkittäväksi tiedonlähteeksi nuorten ihmisten seksuaalisuutta koskevien käsitysten muodostumiselle. Vastaajat osoittivat huolensa siitä, että seksuaalikasvatus ei ole enää yhtä perusteellista, kuin heidän omana kouluaikanaan. Tutkimukseni informanttien vastauksista sai lähes poikkeuksetta sen kuvan, että asiaa on erittäin hyödyllistä tutkia ja kasvatusta kehittää. Vaikka muutamat vastaajat olivat joko saaneet kyselyn itselleen hyvin myöhään, kokeneet itsensä jo kohderyhmään kuulumattomiksi tai kyenneet vastaamaan vain sähköpostitse omalla nimellä, olivat he halukkaita osallistumaan tutkimukseen. Tosin myös välinpitämättömyyttä oli havaittavissa esimerkiksi tapauksessa, jossa vastaajalla ei ollut tuntumaa siihen, millaista on nykypäivän seksuaalikasvatus, vaikka hänellä itsellään on murrosikäisiä lapsia. Tällaisen vastauksen perusteella kotoa annetaan koululle edelleen täysi seksuaalikasvatusvastuu. Informanteista vanhimmat olivat selvästi vastahakoisimpia vastaamaan tutkimukseen. Syyksi he esittivät yleensä sen, etteivät ole saaneet koulusta juuri mitään seksuaalikasvatusta. Luulisi juuri silloin olevan paljon kerrottavaa siitä, millaiset

asiat ovat tulleet vastaan yllätyksinä. Toisaalta jos kaiken kokemansa joutuu luettelemaan, voi hyvin ymmärtää vastaajan turhautumisen.

Kehittämisehdotukset kirvoittavat luonnollisesti kritiikkiä muustakin, kuin vain kasvatuksen sisältöalueista: Seksuaalisuus saatetaan kokea sellaiseksi asiaksi, jossa teoria ja käytäntö eivät kohtaa toisiaan. Ilman omakohtaista kokemusta ei välttämättä voi tuntea tietävänsä asiasta riittävästi. Tätä mieltä voivat olla sellaisetkin ihmiset, jotka ovat saaneet kouluaikaanaan perusteelliset tiedot 'kaikista seksiin liittyvistä asioista'. Kun tällaisen mielipiteen esittäjä haluaa samoin tein korostaa seksin ja seksuaalisuuden olevan toisensa poissulkevia termejä, voidaan olettaa seksuaalikasvatuksen tällaisessa tapauksessa olleen kuitenkin puutteellista: ehkä lisääntymiseen ja sukupuolitauteihin on opetuksessa keskitytty, mutta esimerkiksi nautintoon ja tunteisiin liittyvät asiat on jätetty vähemmälle huomiolle. Tällöin onkin helppo uskoa, että omakohtainen kokemus on näiden asioiden oppimisen kannalta ylivoimaisen tärkeää. Sukupuolitaudeista ja ehkäisystä saadaan koulussa eksaktia tietoa, eikä suinkaan ajauduta ongelmasta toiseen ja opita kantapään kautta. Tosin tällaisenkin pedagogiikan voidaan tulkita saavan kannatusta; yhden vastaajan viesti oli se, että annetaan Siperian opettaa. Lieneekö kyse sitten katkeroituneesta suhtautumisesta siihen, että itse ei ole opetusta saanut riittävästi, sillä oletettavasti kyseinen henkilö on yllättäviä ongelmia kohdannut.

Paradoksi syntyy siitä, kun vastaaja on kokenut seksuaalisuudessaan kaikenlaista sellaista, josta ei ole saanut opetusta, eikä silti näe tarpeelliseksi näitä asioita oppilaiden kanssa käsiteltävän. Vielä kummallisemmaksi tilanne muuttuu, kun samainen henkilö on sitä mieltä, että koulun pitää antaa nuorille tietoa siitä, mistä voi hankkia lisätietoa seksuaalisuudesta. Vastaajan oman perustelun mukaan seksuaalisuus on niin laaja alue, ettei sitä koulussa voi käsitellä. Lievemmin kriittisen näkemyksen mukaan seksuaalikasvatus voi antaa monenlaista ohjeita, mutta kahden ihmisen väliseen kanssakäymiseen eniten vaikuttaa

henkilökohtaiset intressit ja luottamus. Opettajan sanojen ei uskota tällöin olevan päällimmäisenä mielessä, mutta oletettavaa ja toivottavaa kuitenkin on, että opetus vaikuttaa kognitioiden tasolla.

Seksuaalikasvatuksen terminologiasta aletaan vähitellen poistaa syyllistäviä termejä: Jälkiehkäisy alkaa saada terminä ainakin tasavertaisen aseman katumuspillerin rinnalla. Neitsyyden menettämisestä puhutaan lähinnä silloin, kun tyttö ei pysty itsenäisesti ja selvin päin kontrolloimaan ensimmäiseen yhdyntään johtavia tapahtumia. Samoin jos tyttö kokee, että häntä on käytetty hyväksi, sanotaan miehen vieneen hänen neitsyytensä. Molemminpuoliseen rakkauteen ja luottamukseen pohjautuva 'eka kerta' intiimissä paikassa nähdään enemmän saavuttamisen kuin menettämisen tapahtumana. Terminologiassa ongelmallisinta lienee se, ettei ehkäisyä käsitetä lainkaan sukupuolitautien ja aidsin ehkäisyä.

7 POHDINTA

Nuorten tiedon tarve seksuaalisuudesta on suuri, niin kuin osasin odottaakin. Yllättävää on ollut huomata, miten avoimesti he sen ilmaisevat ja miten paljon seksuaalikasvatusta vaaditaan lisättäväksi. Nuorten avoimen tiedonhalun tyydyttymistä häiritsevät valitettavasti opettajien ja vanhempien konservatiiviset asenteet. Onneksi tätä syytöstä ei tarvitse yleistää kaikkiin nuorten kasvattajiin. Lisäksi asenteet ovat nähtävästi muuttumassa, kun vanhemmiksi ja opettajaksi ryhtyvät ihmiset ovat itse saaneet kasvatusta seksuaalisuutensa kohtaamisessa.

Kirjallisuuskatsaukseni niihin aiheisiin, joita tulisi suomalaisessa seksuaalikasvatuksessa käsitellä, on mielestäni kohtuullisen kattava; samat aiheet alkoivat toistua yhä useammissa lähdeteoksissa, ehkä hieman eri painotuksin. Tosin muutamiin luokkiin ei paljon kommentteja aiemmista tutkimuksista löytynyt, mikä kuvastaa seksuaalikasvatuksen tutkimisen lyhyiden perinteiden

lisäksi sitä, millaisin painotuksin eri aiheita tahdotaan käsiteltävän. Vanhempien mielipiteiden tarkastelu oli tärkeää, sillä on hyvä tietää, millaisen kasvatusympäristön hedelmille opettajat pyrkivät tietoa tarjoamaan. Opettajat varmasti selvittävät työssään, millaisille tiedoille koulussa on kysyntää, mutta hyvin vähän löysin heidän mielipiteitään selvittäneitä tutkimuksia. Olisi mielenkiintoista saada hieman tarkemmin selville, miten paljon opettajien ja nuorten seksuaalisuuden aihealueiden arvottaminen poikkeaa toisistaan. Seksuaalikasvatuksen ammattilaisten tyyli luoda seksuaalikasvatukseen suuntaviivoja on pääosin sellainen, jossa selvitetään nuorten tietoja ja toimintamalleja. Paljonkaan suoria ohjeita tai normeja kasvatukselle he eivät anna. Näistä seksuaalikasvatuksen toteutumista ja vaikuttavuutta tarkastelevista tutkimuksista on kuitenkin selvästi muodostettavissa johtopäätöksiä opetusta vaativista aiheista. Musta tuntuu -menetelmästä tutkijat tahtoisivatkin opettajien luopuvan ja toivovat heidän suunnittelevan opetuksensa tutkimustietoon pohjautuen.

Tutkimukseni vastauksissa korostuivat informanttien omakohtaisesta oppimisesta kertovia kommentteja enemmän maininnat heidän saamastaan seksuaalikasvatuksesta ja arviointinsa siitä. Nämäkin vastaukset ovat tämän tutkimuksen kannalta arvokkaita, sillä kaikkihan ne ovat oman kokemuksellisen elämän perusteella tehtyjä arviointeja opetuksesta. Vaikka vastaaminen kyselyyn tapahtuikin nimettömänä, saattaa omista kokemuksista kirjoittaminen olla joillekin vaikeaa, jolloin on helpompi piilottaa kokemuksensa kasvatuksen arvioinnin taakse. Näissäkin tapauksissa on havaittavissa kaikesta huolimatta halu vaikuttaa siihen, millaisista asioista ja millä tavoin opettajien haluttaisiin puhuvan seksuaalisuudesta esimerkiksi omille lapsille. Vastaajista suurella osalla olikin vahva käsitys siitä, millaista heidän mielestään koulun seksuaalikasvatuksen tulisi olla. Tämän he selvästi ilmaisivatkin huolimatta siitä, etteivät sillä tavoin tarkalleen vastanneetkaan kysymyksenasetteluun.

Tutkimuksessani en kuitenkaan tavoittanut aivan sitä syvyyttä, johon uskoin informanttien vapailla kertomuksilla seksuaalisuudessaan kokemista yllätyksistä pääseväni. Tutkimuksen edetessä pohdin sitä, miksi näin oli käynyt. Oletukseni on, että informanteille esitetty kysymys ja ohessa seurannut kirje olisi pitänyt laatia vielä selkeämmin sellaiseksi, että vastaajat olisivat orientoituneet siihen ajatukseen, että halusin saada selville juuri heidän omia yksittäisiä kokemuksiaan, enkä niinkään heidän laajoja seksuaalikasvatuksen toteuttamista koskevia visioitaan. Toinen oletukseni intentioharhan syntymiselle on se, että omasta seksuaalisuudesta kertominen vaatii hyvin luottamuksellisen suhteen, joka ei synny tällaisen postikyselyn kautta. Toivonkin, että tämän aiheen tutkimista jatkettaisiin syvähaastattelemalla nuoria aikuisia. Pappin, Kontulan ja Kososen vuonna 2000 tekemä haastattelututkimus on hyvä esimerkki siitä, että ihmiset puhuvat yllättävänkin avoimesti seksuaalisista kokemuksistaan, jos he vain tuntevat haastattelutilanteen luontevaksi ja luottamukselliseksi. Jo omiin ja tuttujeni kokemuksiin peilaten olen vakuuttunut siitä, että ihmiset kohtaavat elämässään paljon enemmän seksuaalisia yllätyksiä, kuin tässä tutkimuksessa sain selville.

Tutkimukseni tulokset vahvistavat useiden niiden seksuaalikasvatuksen kehittämissuhteiden relevanttiutta, joita aiemmat tutkimukset ovat tuoneet esille. Tutkimushypoteesini mukaisesti myös uusia näkökulmia ja aiheita nostettiin keskusteluun. Lisääntymistä käsittelevistä aiheista yhtäläisyyksiä ja uutta tietoa esiintyi pääosin seuraavissa aiheissa: Sekä aiempien tutkimusten että tutkimukseni informanttien mukaan ehkäisyä tulisi käsitellä tasa-arvoisemmin; myös pojan tulee kantaa vastuunsa ehkäisystä ja toimenpiteistä, jotka aiheutuvat yhdynnästä ilman ehkäisyä. Tutkimukseni informanttien mukaan on otettava huomioon myös se mahdollinen kolmas, kun puhutaan siitä, kenestä on yhdynnässä otettava vastuu. Ehkäisymenetelmien opettamisesta mielipiteet olivat tämän ja aiempien tutkimusten mukaan yhtäläiset: se ei riitä, että nuoret tietävät eri ehkäisymenetelmien nimiä. Uutta oli se, että nuoret aikuiset halusivat

seksuaalikasvatuksessa käytävän keskustelua ehkäisypillereiden haittavaikutuksista entistä enemmän. Kuitenkin he pitävät tärkeänä myös kertoa siitä, että eri pillerimerkkien joukosta löytyy usein juuri itselle parhaiten sopiva tuote. Nuoret kaipaavat tietoa siitä, millaisia toimenpiteitä on odotettavissa, jos tulee tarve hankkia abortti. Nuoret aikuiset puolestaan näkevät asian siltä kannalta, että mitä kaikkea raskaaksi tuleminen tuo mukanaan; tämän käsittelytavan uskotaan opettavan nuoria paremmin arvioimaan omaa seksuaalista elämäänsä ja sen valintoja. Tutkimukseni vastaajat toivat esiin uutena aiheena myös lapsettomuuden; seksuaalikasvatus saattaa painottaa raskauden ehkäisyä niin voimakkaasti, etteivät nuoret näe sitä vaihtoehtoa, ettei kaikilla ole mahdollisuutta tulla raskaaksi edes niin halutessaan.

Yksimielisiä ollaan siitä, että fysiologian muutosten käsittelyn oleellisimpia seikkoja on oman ruumiin hyväksyttävyyden korostaminen. Oppilaat ovat toivoneet, että opetus sukupuolielimistä pitäisi aloittaa jo viidennellä luokalla. Kuitenkin osalla oppilaista on jo silloin alkanut fyysinen kehittyminen, ja näiden oppilaiden jäämisestä vaille tietoa ovat tutkimukseni informantit huolissaan. Myös paikkansapitämättömät fysiologiset uskomukset haluttaisiin riittävän aikaisella kasvatuksella poistaa häiritsemästä nuorten mieltä. Aiemmista tutkimuksista poiketen katsoivat informanttini tärkeäksi opettaa nuorille fysiologisten toimintojen biologisen määrittelyn lisäksi niitä tuntemuksia, joita fysiologinen kehitys tuo tullessaan. Nautinnon tieltä olisi raivattava syyt hämmennykseen. Seksuaalisuuteen liittyviä ongelmia nuoret aikuiset toivat esiin huomattavan paljon. Näitä myös nuoret itse osaavat odottaa kohtaavansa ja siksi myös vaatia niiden käsittelyä. Pornografian luomia roolimalleja tulisi vastaajieni mukaan käsitellä koulussa siitä syystä, että ne katsotaan yhdeksi syyksi seksuaalisen kanssakäymisen suorituspainelle. Aiemmat tutkimukset näkevät pornografian täyttävän seksuaalikasvatuksen puutteen jättämiä aukkoja nuorten tiedontarpeessa. Sukupuolista haluttomuutta tai riippuvuutta ei aiemmin ole nähty

tärkeäksi keskustelunaiheeksi seksuaalikasvatuksessa, mutta nuoret aikuiset pitävät näitä oleellisina aiheina.

Sukupuolitaudit on seksuaalikasvatuksen aihe, jonka kehittämistä tutkimukseni informantit antoivat vähiten kommentteja. Vaikka kyseinen aihe onkin yleisimpien koulussa käsiteltyjen seksuaalikasvatusaiheiden joukossa, kertovat aiemmat tutkimukset nuorten haluavan eniten tietoa juuri sukupuolitaudeista. Sukupuolitautien oireista pitäisi tämän sekä aiempien tutkimusten mukaan puhua nuorille enemmän. Tähän tutkimukseen vastanneet haluaisivat seksuaalikasvattajien motivoivan nuoria hoitamaan mahdolliset tartuntansa kertomalla siitä, mitä hoitamattomat taudit aiheuttavat. Kondomin käytön merkitystä sukupuolitautien ehkäisemisessä halutaan yksimielisesti korostaa.

Nuoret aikuiset, sukupuoleen katsomatta, ovat samaa mieltä tunteiden ja rakastelun yhteyden merkittävydestä kuin aiempien tutkimusten mukaan tytöt jo nuoruudessaan. Myös itsetyydytystä pidetään hyvin merkittävänä seksuaalikasvatuksen aiheena nautinnon hankkimisen kannalta. Tämän tutkimuksen vastaajat haluavat liittää itsetyydytyksen myös kahden ihmisen välisen seksuaalisen kanssakäymisen opetukseen. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että rakastelusta pitää puhua myönteisempään sävyyn. Nuoret aikuiset lisäävät tähän vielä sen, että seksi on iloinen asia, rikkaus, joka on lupa kokea nautittavana. Seksipartnerin valintaa harkitseville nuorille pitäisi tutkimukseni informanttien mukaan puhua siitä, että rakastelu fyysisenä kokemuksena ei riipu partnerin ulkoisesta olemuksesta. Tämä seikka on hyvä liittää aiempien tutkimusteen peräänkuuluttamaan opetukseen ensimmäisestä yhdynnästä ja siinä suoriutumisen. Samoin yhdynnän onnistumisen vaatimaa harjoittelua turvallisen ihmisen kanssa on nuorille suositeltava. Seksuaalisten kokemusten hankinnassa nuoret aikuiset kehottaisivat maltillisuuteen, sillä elämäkokemuksen kautta moni asia saa lisää onnistumismahdollisuuksia. Aiempien tutkimusten mukaan seksistä pidättäytymisen etuja pitääkin perustella nuorille, ei vain kehottaa siihen. Uutena

kehittävänä asiana tutkimukseni toi esille myös käsitysten oikaisuvaatimuksen liittyen vammaisten ihmisten seksuaalisuuteen ja kykyyn nauttia siitä.

Aiempien tutkimusten mukaan nuoret haluavat perheen muodostamista koskevien aiheiden asemesta kuulla enemmän heidän elämässään ajankohtaisista asioista. Saamieni kommenttien mukaan eivät kaikki kuitenkaan tunne vielä yläasteellakaan seksin olevan heille ajankohtaista. Tästä syystä opetuksen lähtökohtana ei tulisikaan pitää käsitystä siitä, että kaikki 13-vuotiaat olisivat jo ainakin lähiaikoina hankkimassa yhdyntäkokemuksia. Ihmisen yksilöllisyyttä seksuaalisenakin olentona pitäisi nuorten aikuisten mielestä opetuksessa korostaa. Sekä tässä että aiemmissa tutkimuksissa on pyydetty opettajia korostamaan sitä, että sosiaalisen aseman korottaminen ei saa olla syynä seksikokemusten hankkimiselle. Myös seksuaalisesti erilailta suuntautuneiden ihmisten hyväksynnän opettaminen nähdään yleisesti tärkeänä seksuaalikasvatuksen aiheena. Tätä keskustelua sekä nuoret aikuiset että aiemmin kehittämisehdotuksia antaneet laajentaisivat vielä normaalin ja epänormaalin seksuaalisen käyttäytymisen pohdiskelulla.

Vaikka liikunnanopettajat ovat merkittävässä roolissa koulujen seksuaalikasvattajina, ei mielestäni liikunnanopettajan opinnoissa juurikaan tueta tähän tehtävään kasvamista. Tämän tutkimuksen aikana olen oppinut paljon seksuaalikasvatuksen tilasta Suomessa. Enää minun pitää opiskella itse seksuaalisuutta, jotta voisin kokea itseni päteväksi opettajaksi kyseisessä aiheessa. Koska tämä jokaisen ihmisen tärkeä terveyden osa-alue jää liikunnanopettajien taidoissa oman mielenkiinnon varaan, on hyvä, että terveystietoon saadaan opettajiksi terveyskasvattajia, jotka oletettavasti ovat asiantuntijoita seksuaaliterveydessäkin.

Kiinnostukseni aiheeseen syntyi siitä, kun mietin mahdollisuuksia järjestää koulussa kokonaisia kursseja seksuaalisuudesta; nyt tiedän valinnaisia kursseja

todellakin järjestettävän, mutta tiedän niitä oppilaiden myös nykyistä enemmän kaipaavan. Kun olen selvittänyt sitä, millaisia aiheita seksuaalikasvatukseen tulisi lisätä, olen valitettavasti törmännyt siihen faktaan, että niitä yleisimmin käsiteltyjäkään aiheita ei riittävän hyvin osata. En ole kuitenkaan missään vaiheessa tullut epätoivoiseksi sen suhteen, etteikö seksuaalikasvatuksen kehittämis ehdotuksia pitäisi tutkia; olen vakuuttunut siitä, että mitä monipuolisemmin seksuaalisuudesta puhutaan nuorten kanssa, sitä paremmin perusasiat jäävät heille mieleen ja siirtyvät käytäntöön. Ja voiko joku muuten väittää, ettei naisen orgasmi olisi yksi seksuaalisuuden perusasioista? Toivoisinkin, että tulevaisuudessa julkaistaan tutkimuksia siitä, millä tavoin nuorille opetetaan seksuaalista kanssakäyntiä ja sen eri mahdollisuuksia. Nykynuorten kulttuuriin kuuluva seksuaalisuuden ilmeneminen ei nimittäin taatusti opeta heille mitään rakastamisesta ja toisen ihmisen tyydyttämisestä.

Lähteet

Alasuutari, Pertti 1989: Erinomaista, rakas Watson; Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Kustannusosakeyhtiö Hanki ja jää. Helsinki.

Alasuutari, Pertti 1994: Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Tampere.

- Bildjuschkin, Katriina – Malmberg, Ari 2000: Kerro meille seksistä. Nuoren seksuaalikasvatus. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Cacciatore, Raisa 1994: Seksuaalivalistus nuorisogynekologian näkökulmasta. – Peltonen, Heidi (toim.): Koulu terveyden arvoitusta pohtimassa s. 148–155. Opetushallitus. Helsinki.
- Cacciatore, Raisa – Ingman-Friberg, Susanna – Apter, Dan 1994: Seksivalistuksen uudet haasteet. – Suomen lääkirilehti 1994/25 s. 2471–2474.
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha 1996: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja C 13. Rovaniemi.
- Eskola, Katarina 1990: Kaunokirjallisuuden vastaanoton analyysi ja tulkinta. – Mäkelä, Klaus (toim.): Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta s. 162–189. Gaudeamus. Helsinki.
- Eskola, Kristiina – Mäki, Tiina 1997: Yläasteen oppilaan seksuaalikasvatus terveydenhoitajan työssä. Vantaan kaupunki.
- Heinonen, Tuija 1992: Peruskoulun 7- ja 9-luokkalaisten [sic] seksuaalinen kokeneisuus, koulun sukupuolikasvatus ja sen yhteys nuorten seksikokemuksiin.
- Hukkila, Kristiina 1992: Seksi ja Se Oikea. – Näre, Sari – Lähteenmaa, Jaana (toim.): Letit liehumaan s. 56–68. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.
- Hämäläinen, Sirkku – Keinänen-Kiukaanniemi, Sirkka 1991: Peruskoululaisten tiedot ja asenteet HIV-tartunnasta ja sukupuolitaudeista. Yhden HIV-valistusoppitunnin vaikutus. – Urponen, Helka – Aarva, Pauliina – Nupponen, Ritva (toim.): Terveyskasvatustutkimuksen vuosikirja 1991 s.135–150. Sosiaali- ja Terveyshallitus. Tampere.
- Jokinen, Mira 1997: Tietoa ja tunteita tarpeeseen vai tarvetta tietoon ja tunteisiin. Sukupuolivalistuslehti 16kuustoista 9.-luokkalaisten tarkastelemana. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylä.

- Kannas, Lasse 1993: Nuorten seksuaalikasvatuksen tavoitteita, tehtäviä ja menetelmällisiä erityispiirteitä. – Kannas, Lasse (toim.): Ihanan tukala seksuaalisuus s. 9–36. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Kannas, Lasse – Kukkonen, Päivi – Perälä, Anne-Marie 1984: Koululaisten tiedot sukupuoli- ja ihmissuhdekysymyksistä. – Laine, Kaarina (toim.): Terveyskasvatuksen vuosikirja 1984 s. 11–26. Lääkintöhallitus, Helsinki.
- Kannas, Lasse – Heinonen, Tuija 1993: Seksuaalikasvatuksen arkea: vaikenevat kodit ja myöhästelevät koulut. – Kannas, Lasse (toim.): Ihanan tukala seksuaalisuus s. 117–140. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Kontula, Osmo 1987: Nuorten seksi. Otava. Helsinki.
- Kontula, Osmo 1990a: Nuorten seksuaalinen kehitys. – Kontula, Osmo (toim.): Seksistä – kuinka puhua nuorille? s. 13–36. Sexpo ry. Helsinki.
- Kontula, Osmo 1990b: Nuorten tiedontarve. – Kontula, Osmo (toim.): Seksistä – kuinka puhua nuorille? s. 37–52. Sexpo ry. Helsinki.
- Kontula, Osmo 1991: Sukupuolielämän aloittamisen yhteiskunnallisista ehdoista. Sosiaali- ja Terveyshallitus. Helsinki
- Kontula, Osmo 1993: Sukupuolielämän aloittaminen. – Kontula, Osmo – Haavio-Mannila, Elina (toim.): Suomalainen seksi. Tietoa suomalaisten sukupuolielämän muutoksesta s. 86–115. WSOY. Juva.
- Kontula, Osmo 1995: Suomalaisten seksuaalikulttuuri ja sukupuolielämä. – Hovatta, Outi – Ojanlatva, Ansa – Pelkonen, Risto – Salmimies, Pekka (toim.): Seksuaalisuus s. 77–99. Duodecim. Helsinki.
- Kontula, Osmo 1997: Yläasteen sukupuolikasvatus lukuvuonna 1995–1996. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Kontula, Osmo – Rimpelä, Matti 1988: Onko aids-valistus vaikuttanut nuorten seksuaalisuuteen 1986–1988? – Suomen lääkärilehti 1988/35 s. 3493–3500.
- Kontula, Osmo – Kosonen, Kati 1994: Seksiä lehtien sivuilla. Painatuskeskus. Helsinki.
- Kosunen, Elise 1993: Teini-ikäisten raskaudet ja ehkäisy. Stakes. Jyväskylä.

- Liinamo, Arja 1993: Nuorten koettuja elämyksiä ja elettyjä koettelemuksia seksuaalisuudesta. – Kannas, Lasse (toim.): Ihanan tukala seksuaalisuus s. 69–115. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Liinamo, Arja 2000: Seksuaalikasvatus Suomessa. – Kontula, Osmo – Lottes, Ilsa (toim.): Seksuaaliterveys Suomessa s. 217–233. Tammi. Helsinki.
- Lähdesmäki, Seija O. 1991: Opettaja sukupuolikasvattajana. – Kontula, Osmo (toim.): Seksistä – kuinka puhua nuorille? s. 53–82. Sexpo ry. Helsinki.
- Lähdesmäki, Seija O. 1994: Sukupuolikasvatusta tarvitaan – kuka opettaa. – Peltonen, Heidi (toim.): Koulu terveyden arvoitusta pohtimassa s. 101–108. Opetushallitus. Helsinki.
- Lähdesmäki, Seija O. – Peltonen, Heidi 2000: Seksuaalikasvatus koulussa. – Kontula, Osmo – Lottes, Ilsa (toim.): Seksuaaliterveys Suomessa s. 208–216. Tammi. Helsinki.
- Mäkelä, Klaus 1990: Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. – Mäkelä, Klaus (toim.): Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Gaudeamus. Helsinki.
- Nummelin, Raija 1997: Seksuaalikasvatusmateriaalit – Millaista seksuaalisuutta nuorille. Stakes; Raportteja 206. Helsinki.
- Nykänen, Maija 1996: Näkemyksiä ala-asteen seksuaalikasvatuksesta. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteen laitos. Jyväskylä.
- Nykänen, Maija – Sironen, Maija 1996: Hellitäänkö hedettä? Jyväskylän yliopisto. Terveystieteen laitos. Jyväskylä.
- Papp, Krista – Kontula, Osmo – Kosonen, Kati 2000: Nuorten aikuisten seksuaalikäyttäytyminen ja seksuaaliset riskinotot. Väestötutkimuslaitos, Väestöliitto. Helsinki.
- Penttinen, Hannu 1988: Lasten ja nuorten seksuaaliopetus. – Kontula, Osmo – Kautto, Kyllikki – Miettinen, Maarit – Rantalainen, Pirjo (toim.): Tietoiseksi. Sexpo ry. Helsinki.

- Piippo, Saila 1995: Kaksinko aina kaunihimpi? Suomen lääkärilehti 1–2 / 95 s. 47–50.
- Pulli, Terhi – Raukko, Leena 1987: Lukiossa ja ammattikoulussa toteutetun sukupuolikasvatuksen vastaavuus sisäistämismallin ja tiedon tarpeisiin. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylä.
- Pylkkänen, Kari – Hägglund, Tor-Björn – Taipale, Vappu – Pulkkinen, Anja – Varilo, Esko – Erko, Sakari 1981: Mitä se on? Suomen nuorisopsykiatrisen yhdistys. Jyväskylä.
- Pötsönen, Riikka 1995: Nuorten biologinen kypsyminen ja seksuaalinen kokeneisuus koulun terveystieteiden haasteena. – Kannas, Lasse (toim.): Koululaisten kokema terveys, hyvinvointi ja kouluviihtyvyys. s. 15–29. Opetushallitus. Helsinki.
- Pötsönen, Riikka – Välimaa, Raili 1995: Seurustelua ja pelkkää asiaa. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteen laitos. Jyväskylä.
- Saari, Susanna 1998: Pulpetin takaa [sic]: Seksuaalikasvatus 9-luokkalaisten [sic] näkökulmasta. Terveystieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylä.
- Syrjälä, Leena – Ahonen, Sirkka – Syrjäläinen, Eija – Saari, Seppo 1994: Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kirjayhtymä oy. Helsinki.

Tervehdys!

Liite 1

Olet yksi niistä sadasta yliopistomme opiskelijasta, joita lähestyn tällä kirjeellä. Valituksi olet tullut satunnaisotannalla, joten kuulut joukkoon, joka muodostaa edustavan otoksen meistä perustutkintoa suorittavista opiskelijoista.

Teen tutkimusta suomalaisen seksuaalikasvatuksen arvioinnista ja kehittämis ehdotuksista. Aiemmat tutkimukset eivät ole tähän keskusteluun ottaneet mukaan yhtä mielestäni tärkeää asiantuntijaryhmää, nuoria aikuisia. Tällä ryhmällä on kuitenkin melko tuoreessa muistissa saamansa seksuaalikasvatus, ja seksuaalinen kokeneisuus on jo toista luokaa kuin koululaisilla, joiden mielipiteitä kasvatuksen sisällöstä on tutkittu melko runsaasti. Tutkimukseni pyrkiikin selvittämään sitä, millaisia uusia seksuaalisuuden aiheita kokemus tuo tullessaan, siis aiheita, joista olisi ollut hyödyllistä kuulla jo koulussa. Koululaiset osaavat vaatia seksuaalikasvatuksessaan käsiteltäväksi vain asioita, joista heidän kaveripiireissään jo puhutaan. Nuoret aikuiset voivat kertoa sen, mistä asioista pitäisi olla tietoa silloin, kun seksi on jo odotusten sijaan kokemuksia. Suomessa seksuaalikasvatus toimii jo kohtuullisen hyvin, mutta vielä opitaan paljon kantapään kautta ja edelleen ihmisiltä jää paljon seksuaalisuudestaan kokematta. Olet mukana antamassa seksuaalikasvattajille tärkeää tietoa, jolla näitä pulmia ihmisten elämässä voidaan pyrkiä vähentämään.

Toivon sinun olevan kanssani samaa mieltä asian tärkeydestä; kaikkiahan meitä seksuaalisuus koskettaa. Toivon myös, että sinulla olisi hieman aikaa osallistua tähän tutkimukseeni. Jos jostain syystä et tahdo aiheesta kirjoittaa, pyydän sinua kuitenkin palauttamaan lomakkeen ja mahdollisesti kommentoimaan sitä, miksi et nähnyt mielekkääksi tutkimukseen osallistua. Koska vastauslomakkeeseen ei tule nimeäsi, pysyvät antamasi tiedot luottamuksellisina. Alan käsitellä aineistoa 22.1.2001, ja uskonkin saavani vastauksesi siihen mennessä.

Kiitokseni sinulle!

Jani Nevantausta, liik.yo (jknevant@st.jyu.fi)
liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta
liikuntakasvatuksen laitos
Jyväskylän yliopisto

